

INFORMATIVNO-POLITIČKI TJEDNIK
IZLAZIO OD 1945. DO 1956.
OBNOVLJEN 2003.

HR

HRVATSKA

RIJEČ

BROJ 1045

28. TRAVNJA 2023. CIJENA 50 DINARA

ISSN 1451-4257

Noći knjige u Hrvatskoj

Predstavljeni Hrvati iz Srbije

SADRŽAJ

9

**ZKVH na sastanku s
ministricom kulture i
medija Hrvatske**

12

dr. sc. Vladimir Stojanović,
profesor PMF-a u Novom Sadu
**Bački Hrvati Šokci pod
lupom znanstvenika**

20

Život u naseljima gdje
žive Hrvati (XI.)
**Golubinci čekaju
dom kulture**

22

Stručni skup i usavršavanje
nastavnog kadra
U ulozi đaka

30

Preprekovo proljeće u Novom Sadu
**Povezivanje putem
književnosti**

36

Kalvarije po Vojvodini (VI.)
**Lemeška kapela na
kalvariji mjesto
hodočašća**

OSNIVAČ:

Hrvatsko nacionalno vijeće

IZDAVAČ:

Novinsko-izdavačka ustanova
Hrvatska riječ, Trg cara Jovana Nenada 15/II,
24000 Subotica

UPRAVNI ODBOR:

Josip Stantić (zamjenik predsjednika), Branimir Kuntić, Dragan Muharem, Marko Tucakov, Krunoslav Đaković, Josip Dumendžić i Tomislav Vuković

RAVNATELJ:

Ladislav Suknović
e-mail: direktor@hrvatskarijec.rs

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA:

Zlata Vasiljević (urednica@hrvatskarijec.rs)

REDAKCIJA:

e-mail: desk@hrvatskarijec.rs
Ivana Petrekanić Sič
(koordinatorka dopisne službe)
dr. sc. Jasminka Dulić
(novinarka, urednica političke rubrike)
Željka Vukov
(novinarka, urednica društvene rubrike)

Davor Bašić Palković
(novinar, urednik rubrike kultura)
Ivan Ušumović
(novinar, urednik sportske rubrike)
Zvonko Sarić
(novinar)
Jelena Dulić Bako
(novinarka)
Suzana Darabašić
(novinarka dopisništva Srijem)

LEKTOR:

Zlatko Romić

TEHNIČKA REDAKCIJA:

Thomas Šujić (tehnički urednik)
Jelena Ademi (grafička urednica)

FOTOGRAFIJE:

Nada Sudarević

ADMINISTRACIJA:

Branimir Kuntić
Ljubica Vujković-Lamić (tajnice@hrvatskarijec.rs)
Zdenka Sudarević (distribucija@hrvatskarijec.rs)
KOMERCIJALISTICA:
Mirjana Trkulja (komercijala@hrvatskarijec.rs)

TELEFON: ++381 24/55-33-55;

++381 24/55-15-78;

++381 24/53-51-55

TEKUĆI RAČUN: 325950060001449230

E-MAIL: ured@hrvatskarijec.rs

WEB: www.hrvatskarijec.rs

TISAK: Rotografika d.o.o., Subotica

List je upisan u Registar javnih glasila

Agencije za privredne registre Republike Srbije

pod registarskim brojem: NV000315

COBISS SR-ID 109442828

CIP - Katalogizacija
u publikaciji Biblioteka
Matice srpske, Novi Sad
32+659.3(497.113=163.42)

Skeniraj
i preuzmi
aplikaciju

Desetljeće

Ako je vjerovati na riječ, u vrijeme kada budete čitali ovaj broj *Hrvatske riječi* već će biti poznati najnoviji podaci o brojnosti pripadnika nacionalnih manjina u Srbiji. Naravno, ti podaci su u lokalnim samoupravama poznati još kada je završen popis (prošle jeseni), ali ga one nisu imale dozvolu objaviti. To danas treba učiniti Republički zavod za statistiku. Za njih je to vjerojatno samo jedan u nizu podataka iz Popisa stanovništva, a za nacionalne manjine dugo isčekivani pokazatelj što se to dogodilo proteklih deset godina. Za većinu taj desetogodišnji pokazatelj bit će u minusu, samo je pitanje kolikom.

Bit će zanimljivo za analizu i koliko je Vojvodina danas drugačija od Vojvodine prije 10 godina. Ne samo brojčano.

A ni krivi ni dužni vojvođanski naprednjaci nedavno su targetirani kao separatisti u najavi. Uvukla ih je u tu priču kosovska saga bez konca i kraja, jer iz kuta desničara eto ako vlast preda Kosovo, a što se po njima sprema i učiniti, korak je to samo od odvajanja Vojvodine od države čiji je dio postala tek prije nešto više od 100 godina.

Ne znam što bi na ovo rekli ligaši, kojima je oduzeto ekskluzivno pravo na vojvođanski separatizam. Sada im tu titulu, barem kako to vide tvrdi desničari, oduzimaju upravo oni koji su prije jednog desetljeća tadašnju pokrajinsku vlast, oličenu u Demokratskoj stranici i premijeru **Bojanu Pajtiću**, optuživali za pokušaj razbijanja Srbije. Kako je krenulo ovo naše ludilo, sutra i ti isti desničari mogu dobiti etiketu vojvođanskih separatista.

Ono o čemu su političari svih fela (čast izuzecima) šutjeli prethodnih 10 godina (pa i koji godinu više od toga) je financiranje Vojvodine. Što bi od onih sedam posto koje Vojvodina treba dobiti iz republičkog proračuna?

Ustav Republike Srbije u članku 184. kaže da »proračun Autonomne Pokrajine Vojvodine iznosi najmanje 7 posto u odnosu na proračun Republike Srbije, s tim što se tri sedmine od proračuna Autonomne Pokrajine Vojvodine koristi za financiranje kapitalnih rashoda«. Ali to nije separatizam već samo poštovanje Ustava i nekako se ne uklapa u dnevno-političke svrhe.

Z. V.

Ostrogonac: Sustav E-agrar značajan napredak

»Uvođenje sustava E-agrar u postupak registracije poljoprivrednih gospodarstava s ciljem ostvarivanja prava na poticajna sredstva u poljoprivredi i ruralnom razvoju je proces koji se pripremao temeljito i u duljem razdoblju. Ovo je značajan napredak, jer usvajanjem viših tehnoloških standarada u ovom području idemo u korak sa zemljama s modernom i visoko produktivnom poljoprivredom. Za očekivati je da će se, u

konačnici, postići pojednostavljenje i ubrzanje procedure registracije poljoprivrednih gospodarstava. U početku će ovaj proces biti stresan i kompliciran, prvenstveno za stariju populaciju poljoprivrednika. Međutim, imajući u vidu činjenicu da su u njega prije svega uključene poljoprivredne stručne službe i odjeli za poljoprivredu u lokalnim samoupravama, organiziranije udruge poljoprivrednika i neke poljoprivredne škole, postoji realan optimizam da će sva poljoprivredna gospodarstva biti blagovremeno uključena u softversko rješenje i agrar u cjelini«, rekao je zastupnik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini u Narodnoj skupštini Srbije **Mirko Ostrogonac** tijekom rasprave o Prijedlogu zakona o izmjenama i dopunama Zakona o poticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju.

Ostrogonac, koji je po struci agronom, je u svezi poticaja rekao kako su do sada postojala ograničenja visine poticaja, definirana maksimalnim iznosima, a sada su utvrđeni minimalni iznosi poticaja koji će moći imati tendenciju povećanja, sukladno mogućnostima republičkog proračuna.

»Najzad, izmjenama i dopunama Zakona o poticajima, proširuje se lepeza potpore u pravcu prerade poljoprivrednih proizvoda, kao i u poslove u oblasti ruralnog turizma i očuvanja starih zanata na poljoprivrednim gospodarstvima«, rekao je Ostrogonac.

Istaknuo je kako se »time ostvaruje prijeko potrebno diverzificiranje aktivnosti u ruralnom prostoru«. Govoreći o podignutim voćnjacima na Subotičko-horgoškoj pješčari, na gotovo 3.000 ha, upozorio je da od 2015. godine, zbog globalnih poremećaja na europskom ali i svjetskom

tržištu poljoprivrednici počinju postupno krčiti voćnjake.

»Prijeti opasnost i od masovnijeg krčenja, jer slabije konkurentniji proizvođači ne mogu podnijeti ovaj udar. Treba istaknuti i nepovoljnije klimatske uvjete proizvodnje, u usporedbi s, primjerice, fruškogorskim rejonom, kao što su kasni proljetni mrazovi te učestale pojave šteta od tuče. Zbog toga je veliki udio plodova nižih klasa, koji se mogu koristiti samo za industrijsku preradu, ali su cijene tada znatno manje«.

Ostrogonac je rekao kako postoji mogućnost plasmana ove jabuke, ali ga je »potrebno subvencionirati, kao primjerice u Austriji, gdje poticaj iznosi 4-6 eurocenti po kilogramu«, dok je druga mogućnost »da se donese propis da trgovački lanci imaju obvezu kupovati određeni postotak jabuke od lokalnih proizvođača«, kako se radi »primjerice u Njemačkoj, gdje lokalna jabuka ima status povlaštenog branda«.

Ostrogonac je zaključio kako postoje i druge mogućnosti za potporu primarnoj voćarskoj proizvodnji, koje bi se voćarima u Sjevernobačkom okrugu mogle ponuditi i da izmjene i dopune zakona trebaju dati mogućnost »da se za pojedine upravne okruge poticaji i mjere ruralnog razvoja mogu utvrditi pod različitim uvjetima i u različitom obujmu, a od čega bi na duge staze bilo koristiti, kako za lokalne zajednice tako i za državu«.

J. D.

Pokrajinsko tajništvo za kulturu i informiranje Potpora za medijske projekte

Pokrajinsko tajništvo za kulturu, javno informiranje i odnose s vjerskim zajednicama objavilo je rezultate natječaja za sufinanciranje projekata proizvodnje medijskih sadržaja iz područja javnog informiranja u 2023. godini, na kojem je, među ostalim, za medijske sadržaje na jezicima nacionalnih manjina izdvojeno ukupno 9 milijuna dinara. Na natječaju su sredstva dobila i privatna poduzeća i udruge koje se bave informiranjem na hrvatskom jeziku.

U sekciji privatnih poduzeća sredstva je dobila Razvojno-informativna agencija *Cros doo* iz Subotice za projekt »KROz Srbiju« (200.000) a u sekciji udruga: HKD *Vladimir Navoriz* Stanišića za emisiju *Hrvatski glas* (100.000), Udruženje banatskih Hrvata iz Zrenjanina za *Glas Banata* – stranice na hrvatskom jeziku (250.000), UN *Cro-info* iz Subotice za projekt »Cronline news« (150.000), HUN *Cro news* za radijski program *Valovi ravnice* (150.000) i Hrvatska nezavisna lista iz Subotice za projekte »Medijsko praćenje kulturnih manifestacija« (100.000) i »Zašto posjetiti Vojvodinu« (100.000).

Trening za nacionalna vijeća

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog u suradnji s partnerskim organizacijama organiziralo je u Subotici u utorak, 24. travnja, trening za nacionalna vijeća nacionalnih manjina.

»Ovo je prvi od tri treninga koje provodimo zajedno s Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ). Kao resorno ministarstvo uz potporu GIZ-a želimo dati ključne informacije o funkcioniranju nacionalnih vijeća, prije svega kako se menadžerski i financijski mogu voditi nacionalna vijeća. Isto tako, od nacionalnih vijeća želimo dobiti informacije o tome što su njihove potrebe, o tome kako možemo unaprijediti njihovo daljnje djelovanje«, kazao je posebni savjetnik ministra za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog **Tomislava Žigmanova Marin Piuković**.

Piuković je posebno istaknuo da je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog uspjelo povećati sredstva za financiranje nacionalnih vijeća.

»Trening se realizira kao dio projektnih aktivnosti 'Podrške jačanju vladavine prava u Srbiji', zajednički financirane od EU i njemačkog Saveznog ministarstva za ekonomski razvoj i saradnju (BMZ), implementiranih od Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit, odnosno projekta 'Zaštita manjina u procesu pristupanja EU' (Minority protection for EU accession – MPA) koji realizira Europski centar za manjinska pitanja (ECMI) u saradnji s GIZ-om i Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog«, kazao je savjetnik u GIZ-u **Nikola Ružičić**.

Ovaj projekt dio je potpore Srbiji u priključivanju Europskoj uniji, budući da su prava nacionalnih manjina jedan od ključnih uvjeta priključivanja Srbije Europskoj uniji.

»Svjesni smo i dobrih strana u sustavu zaštite nacionalnih manjina, ali još uvijek ima prostora za unaprjeđenje položaja nacionalnih manjina. Kroz ekspertsku potporu radimo na osnaživanju nacionalnih vijeća kako bismo na bolji i efikasniji način, kroz jaču odgovornost prema nacionalnim manjinama koje zastupaju, zastupali prava i interese pripadnika nacionalnih manjina, a sukladno zakonima Srbije, ali i međunarodnim standardima o obvezama koje Srbija ima na razini Vijeća Europe«, kazala je znanstvena istraživačica u ECMI-u **Ljubica Đorđić**.

»HNV je uvijek otvoren za ovakvu vrstu seminara i treninga. Suradnja s Ministarstvom za ljudska i manjinska prava je do sada bila uspješna i posebno pohvaljujemo uvećanje proračuna za financiranje nacionalnih vijeća«, kazala je predsjednica IO HNV-a **Karolina Bašić**.

Z. V.

Uvođenje sustava kompetencija u javnu upravu

Treća, završna rasprava o Nacrtu zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaposlenima u autonomnim pokrajinama i jedinicama lokalne samouprave održana je u Skupštini AP Vojvodine 24. travnja u organizaciji Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave.

Zamjenik pokrajinskog tajnika za regionalni razvoj, međuregionalnu suradnju i lokalnu samoupravu **Radi-voj Paroški** kazao je kako je ova rasprava još jedan u nizu koraka u pravcu reforme javne uprave u Srbiji, a u okviru nje, posebno, reforme javnoslužbeničkog sustava i sustava upravljanja ljudskim resursima, a u sklopu ispunjavanja obaveza preuzetih u procesu pristupanja Europskoj uniji.

Paroški je istaknuo značaj kompetencija u javnoj upravi, rekavši kako bez toga sustava neće biti moguće isprati suvremene trendove u javnom upravljanju.

Ministar državne uprave i lokalne samouprave **Aleksandar Martinović** istakao je da je suština ove rasprave

uspostavljanje istovetnog pravnog režima za lokalne i pokrajinske službenike s onim koji je već važeći za državne službenike, kao i da se u što većoj mjeri pojačaju znanja, kompetencije i odgovarajuće vještine lokalnih i pokrajinskih službenika.

Pomoćnica ministra za državnu upravu i lokalnu samoupravu **Ivana Savićević** naglasila je kako je ovo druga faza procesa izmjena i dopuna Zakona, koja se pretežno odnosi na kompetencije u postupku selekcije prilikom zapošljavanja, a što će se primjenjivati od 1. siječnja iduće godine.

Najavljena je i sljedeća faza – uvođenje sustava kompetencija u postupku vrednovanja radne uspješnosti, što će se odnositi na prepoznavanje radne uspješnosti i valorizaciju kroz platne razrede.

Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave analizirat će sve sugestije i sačiniti izvještaj o provedenoj javnoj raspravi, koji će objaviti na svom sajtu i portalu e-uprave.

U *Noći knjige* u Hrvatskoj predstavljeni i Hrvati iz Srbije

»Trajni spomenik vlastitoj tradicijskoj baštini«

»Identitet bačkih, banatskih i srijemskih Hrvata istovremeno je i bogatstvo sredine u kojoj žive. Taj identitet je nešto čime se moraju ponositi i njihove općine, gradovi i Vojvodina«, rekao je dr. sc. Skenderović

U sklopu *Noći knjige*, hrvatske najmasovnije manifestacije koja promiče knjigu i čitanje, predstavili su se u Zagrebu i Hrvati iz Srbije. Na poziv Hrvatske matice iseljenika (HMI), Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata (ZKVH) sudjelovao je u programu 21. travnja u prostorijama Matice predstavljanjem knjiga, izložbom nakladničke djelatnosti i izložbom Nematerijalna kulturna baština Hrvata u Srbiji – *Živa baština*.

Matičina tema u *Noći knjige* 2023. je »Kazivači – čitači«, a čitalačkom maratonu prethodila je promocija dviju knjiga: *Hrvati u Banatu: doseljavanje, tradicijska baština i identitet* (2022.) i *Identitet srijemskih Hrvata kroz prizmu tradicijske baštine* (2020.) s tim da su se govornici dotakli i preostale dvije monografije o Hrvatima u Vojvodini: *Tradicijska baština, identitet i migracije bačkih Hrvata Šokaca* (2019.) i *Tradicijska baština i etnokulturni identitet podunavskih Hrvata Bunjevaca* (2015.) u suizdavaštvu

Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i ZKVH-a.

Suradnja ZKVH-a i Filozofskog fakulteta

Prisutne je u prepunoj dvorani u ime domaćina pozdravio zamjenik ravnatelja HMI dr. **Ivan Tepeš**. U ime sunakladnika govorila je prodekanica Filozofskog fakulteta izv. prof. dr. sc. **Dolores Grmača**, koja je istaknula važnost ali i kvalitetu izrade monografija osvrnuvši se na brojne nagrade koje su pobrale.

Prethodni ravnatelj ZKVH-a, za vrijeme čijeg su mandata projekti pisanja monografija započeti, **Tomislav Žigmanov** izrazio je veliko zadovoljstvo postignutim, ali ujedno istaknuo i da »ris u kulturi Hrvata u Vojvodini još uvijek traje«.

»Naša kulturna baština je bogata, još uvijek nedovoljno istražena, ali kada su u pitanju etnografska istraživanja s

ove četiri studije možemo zahvaljujući prije svega dr. sc. **Černelić** i dr. sc. **Rajković Iveta** te njihovim studentima reći da se o tome jedno dulje vrijeme neće imati puno toga reći novoga. Uspjeli smo da cjelovito, ono što danas postoji i kao zapisano i kao praksa i u sjećanjima govornika bude zabilježeno i na znanosti primjeren način uobličeno«, poručio je Žigmanov.

Nazočnima se obratio i izaslanik predsjednika Vlade Hrvatske **Andreja Plenkovića** dr. sc. **Milan Bošnjak**, savjetnik s posebnim položajem za pitanja hrvatske nacionalne manjine u inozemstvu.

Bošnjak je rekao kako ove monografije nadilaze dosad jednog običnog znanstvenog istraživanja i ulaze u prostor onoga što ostaje za povijest jer su dokaz višestoljetne opstojnosti Hrvata na prostoru Vojvodine i njihovim temeljnim kulturnim praksama.

»Ove knjige su veliko blago. Hrvatska kultura, kao i srbijanska, ne može biti potpuna bez ovoga dijela, ali se isto tako Hrvati, posebice oni koji žive u Banatu, ali i drugim dijelovima Vojvodine osvješćuju o tome što su njihove kulturne prakse i na određen način se stvara paradigma njegovanja kulturnog identiteta do kojeg se došlo kroz istraživanja. To je sjajno«, poručio je Bošnjak.

Običaji suživota Hrvata s drugim narodima

O knjigama su govorili povjesničar i recenzent dr. sc. **Robert Skenderović**, etnologinja i glavna urednica prve tri monografije dr. sc. Milana Černelić, autorica, sunakladnica i v. d. ravnateljice ZKVH-a **Katarina Čeliković** i autorica i glavna urednica posljednje monografije dr. sc. Marijeta Rajković Iveta.

Predstavljajući monografije dr. sc. Skenderović podcrtao je kako je vrijednost ovih knjiga velika jer su nastale prikupljanjem građe terenskim istraživanjima u prostorima velike asimilacije i urbanizacije, tj. nestajanja Hrvata.

»Kazivači nestaju, zajednice su sve manje, ruralni prostor nestaje, život na selu nestaje... Za istraživanje tradicijske kulture banatskih Hrvata sada je posljednji čas, a vjerojatno za neke stvari je već i prekasno. Zbog svega toga ova knjiga o banatskim Hrvatima koju danas promoviramo je to vrijednija i izuzetno mi je drago da su urednice njezino izdavanje uspjele privesti kraju«, rekao je dr. sc. Skenderović.

Istakao je on i stoljetni običaj suživota Hrvata s drugim narodima te da je njihova nematerijalna baština na ponos cijeloj zajednici u kojoj žive.

»Ove knjige pokazuju, a povijest nas o tome jasno uči, da u Vojvodini postoje dobri stari običaji suživota koji su stoljećima egzistirali. Dobri običaji uglavnom se prešućuju, a konflikte svi vole isticati.

U širem prostoru života Vojvodine identitet bačkih, banatskih i srijemskih Hrvata istovremeno je i bogatstvo sredine u kojoj žive. Taj identitet je nešto čime se mogu i moraju ponositi i njihove općine i gradovi u Vojvodina u cjelini.«

Dr. sc. Milana Černelić rekla je kako objavljivanjem četiri monografije svaka skupina u Vojvodini ima knjigu koja im je posvećena kao trajni spomenik vlastitoj tradicijskoj baštini, ali i suvremenoj kulturi. Poručila je da iako mnoge teme nisu istražene, ove monografije mogu biti putokaz kako sačuvati tradicije kojih se sjećaju kao i one koje još žive, za neka buduća pokoljenja.

Ističući značaj ovakvih istraživanja, naročito za lokalnu zajednicu gdje potiču buđenje identiteta, dr. sc. Černelić je navela primjer kako je mala zajednica Hrvata u Banatu živnula nakon terenskog rada studenata među njima.

Osvrnula se i na početke suradnje Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu sa ZHVH-om i prva terenska etnološka istraživanja 2014. kada se radila monografija o Bunjevcima u Bačkoj, potom Šokcima u Bačkoj, Hrvatima u Srijemu pa sve do 2019. i 2020. kada su studenti bili u Banatu.

Dr. sc. Černelić se zahvalila ZKVH-u na financijskoj pomoći bez koje bi bilo, kako je rekla, nemoguće raditi, te studentima među kojima su pojedinci i nekoliko godina radili svoje radove.

»Bez te sinergije profesora, studenata, organizatora, lokalnih udruga i *kudova* i naravno najvažnijih kazivača, rezultata ne bi bilo. Nije manja zasluga ni lokalnih istraživača, kako etnologa tako i entuzijasta istraživača tradicijske baštine. Sve ovo spominjem radi toga da se dobije uvid u složenost čitavog ovog pothvata koji je rezultirao monografije u razdoblju od 2014 do 2022 godine.«

Na složenost organiziranja istraživanja nadovezala se i Čeliković:

»Subjekti u ovom procesu su bili inicijativa s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, studenti koji su željeli doći u Vojvodinu na teren, kazivači kojih je bilo oko 550, hrvatska kulturno-umjetnička društva u Vojvodini, Crkva i mi u Zavodu. Bila sam koordinator, voljela sam to raditi jer biti dio istraživanja znači voljeti ljude, voljeti svoj narod, voljeti kulturu kojoj pripadaš i potom promovirati to isto što si saznao.«

Naznačila je i kako je zahvaljujući terenskom radu, kasnije znanstvenim kolokvijima i objavljivanjem monografija s ukupno preko 2.000 stranica, došlo do revitalizacije gotovo zaboravljenih elemenata tradicijske kulture.

»Bio nam je cilj označiti, konstruirati i ojačati nacionalni identitet u svrhu opstojnosti na označenim prostorima. Istraživanje je povezalo određene subetničke skupine u Vojvodini i Mađarskoj, a u zapisavanje su se uključili i pojedinci na terenu«, rekla je v. d. ravnateljice ZKVH-a.

O nastajanju monografija govorila je i dr. sc. Rajković Iveta:

»Sve četiri monografije su, iako primarno etnološke i kulturno antropološke, i interdisciplinarne. Bio nam je cilj umrežiti sve kolege s raznih instituta. Povezivali smo i članove lokalne zajednice poput Katarine Čeliković, **Katice Naglič, Dalibora Mergela** ne samo za organizaciju istraživanja već i za proces dovršavanja radova.

Rajković Iveta je potvrdila značaj monografija za širu društvenu zajednicu.

»Istraživanja su najvažnija za hrvatske, međutim ove znanstvene monografije imaju znanstvenu i drugu važnost i za sve etničke i religijske zajednice u Vojvodini, Srbiji ali i prostoru jugoistočne Europe jer pokazuju suživot različitih naroda«, poručila je etnologinja.

Na kraju predstavljanja monografija publici je prezentiran petominutni film o nematerijalnoj kulturnoj baštini Hrvata u Vojvodini.

Izložba *Živa baština*

Ovom prigodom otvorena je i izložba ZKVH-a »Nematerijalna kulturna baština Hrvata u Srbiji – Živa baština«. Izložba se sastoji od 22 elementa na kojima je nematerijalna baština iz Bačke i Srijema predstavljena kroz fotografije i tekst, a podijeljeni su u nekoliko cjelina: jezik, glazba, običaji, vještine i vjerovanja.

Izložbu je otvorio Žigmanov, navodeći kako je registar nematerijalne kulturne baštine jedan od najvećih pothvata ZKVH-a. Istaknuo je on i bogatstvo nematerijalnog, ali

ZKVH na sastanku s ministricom kulture i medija Hrvatske

Predstavnici Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, na čelu s v. d. ravnateljicom **Katarinom Čeliković**, susreli su se 21. travnja s ministricom kulture i medija Hrvatske dr. sc. **Ninom Obuljen Koržinek**.

Na sastanku su rekapitulirane aktivnosti i zajednički planovi ustanova, s naglaskom na suradnju u području promocije nakladništva.

»Razgovarali smo o nastupu hrvatskih nakladnika na Sajmu knjiga u Beogradu. U svrhu dodatnog isticanja aktivnosti zajednice vojvođanskih Hrvata na beogradskom sajmu, predložila sam intenzivniju koordinaciju i suradnju Zajednice nakladnika i knjižara Hrvatske gospodarske komore i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata. Dogovoren je njihov posjet i predstavljanje na *Panonskom sajmu knjige* u Osijeku u svibnju, kako bi sve te vrijedne nakladničke aktivnosti Hrvata iz Vojvodine bile vidljivije u Hrvatskoj. Razgovarali smo i o drugim projektima, o jačanju zajednice, o radu na promicanju i zaštiti materijalne i nematerijalne kulturne baštine gdje posebno pohvaljujem projekte koji su pokrenuti prije nekoliko godina i realizirani u suradnji s različitim institucijama Hrvatske. Govorili smo i o potrebi prisutnosti hrvatskog kazališta, posebno u Subotici. Tu smo dali prijedloge i za gostovanja i za koprodukcije«, izjavila je Obuljen-Koržinek.

Sastanku je u ime Zavoda nazočio i poslovno-administrativni tajnik **Josip Bako**. Prisustvovali su i voditelji

hrvatskoga programa na sajmu u Beogradu **Nikica Micevski**, posebna savjetnica ministricice **Dubravka Đurić-Nemec**, ravnateljica Uprave za međunarodnu kulturnu suradnju i europske poslove **Anja Jelavić** te viša stručna savjetnica u Službi za knjigu i nakladništvo **Marija Rubić**.

Nakon 15 godina djelovanja Zavoda bio je ovo prvi službeni sastanak s nadležnim ministarstvom iz Hrvatske.

J. D. B.

Izvor fotografije: Ministarstvo kulture i medija RH

i materijalnog bogatstva Hrvata u Srbiji koje se stvaralo, kako je rekao, još od života u ugarskom Podunavlju i prakticira se i danas na prostoru Srbije.

Čeliković je istaknula kako je nematerijalna baština i danas živa i da izaziva veliki ponos među Hrvatima u Srbiji. Posebno se osvrnula na značaj jezika, dodajući da kada se u Srbiji govori ikavicom, divani bunjevački ili šokački, govori se hrvatskim jezikom.

»Bio nam je cilj označiti, konstruirati i ojačati nacionalni identitet u svrhu opstojnosti na označenim prostorima. Istraživanje je povezovalo određene subetničke skupine u Vojvodini i Mađarskoj, a u zapisavanje su se uključili i pojedinci na terenu«, rekla je v. d. ravnateljice ZKVH-a

Bio je ujedno to i uvod u prigodni kulturno-umjetnički program koji su izveli zagrebački studenti iz Subotice **Martina Čeliković** i **Petar Huska**. Odjeveni u bunjevač-

ku narodnu nošnju interpretirali su pjesmu bunjevačkih *kraljica*, šokački bećarac te poeziju na bunjevačkoj ikavici.

Program je nastavljen *Čitalačkim maratonom*. Čitali su se odlomci iz istoga dana predstavljenih knjiga *Hrvati u Banatu: doseljavanje, tradicijska baština i identitet* i *Identitet srijemskih Hrvata kroz prizmu tradicijske baštine*. Prelistavanje knjiga organizirano je u Maloj dvorani HMI, u intimnijem ozračju uz izložbu cjelokupne nakladničke djelatnosti ZKVH-a povodom 15 godina od osnutka institucije.

Među uzvanicima, na *Noći knjige* u HMI bili su i predsjednik upravnog vijeća HMI **Milan Kovač**, član upravnog vijeća HMI **Đuro Vidmarović**, veleposlanica Srbije u Zagrebu **Jelena Milić**, izaslanica ministra vanjskih i europskih poslova dr. sc. **Vanda Babić Galić**, iz Ministarstva znanosti i obrazovanja **Ivana Prosinečki**, iz Ministarstva kulture i medija **Iva Mostarčić**, iz Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske **Vedran Iskra** te zastupnica i predsjednica Odbora za Hrvate izvan Republike Hrvatske u Hrvatskom saboru **Zdravka Bušić**.

J. D. B.

»Lokalnim samoupravama pošumljavanje nije ni na kraj pameti«

Na temelju službenih podataka posljednje Nacionalne inventure šuma, Autonomna Pokrajina Vojvodina spada u šumom najsiromašnije regije u Europi sa samo 7,1 % šumovitosti. Kako bi se postigla optimalna šumovitost potrebno je dostići 14 %, odnosno da šume zauzimaju površinu od 308 045 ha.

Iako je potrebno udvostručiti površinu pod šumama, istraživač u ekološkom centru *Stanište Dejan Maksimović* kaže kako ne postoji sustavno planiranje pošumljavanja Vojvodine – niti na lokalnoj, niti na pokrajinskoj, niti na republičkoj razini. Ističe on i da je problem rješavanja niske šumovitosti Vojvodine nešto što treba postati od nacionalnog značaja, što je ujedno i jedna od poruka neformalne mreže ekoloških udruženja *Pošumimo Vojvodinu* čiji je član.

»Ova problematika daleko premašuje ono što može bilo koja lokalna zajednica učiniti i na razini države se moraju urediti određene stvari. Prije svega, pošumljavanje Vojvodine treba postati projekt od nacionalnog značaja. Pod time mi iz mreže *Pošumimo Vojvodinu* mislimo da je potrebno izvršiti izmjene određenih zakona kojima bi se riješio dio problema, a koji pošumljavanje onemogućavaju i ograničavaju. Kada se zakonske izmjene obave, treba dati obvezu lokalnim samoupravama da te izmjene i provedu«, kaže Maksimović.

Mreža *Pošumimo Vojvodinu* osnovana je 2020. s ciljem da se problemi koji postoje u vezi s niskom šumovitosti učine vidljiviji javnosti i da se vrši pritisak na donositelje odluka da ove probleme riješe. Trenutačno u Mreži ima 25 udruženja iz 15 jedinica lokalne samouprave. Istraživanja provode metodom analize dokumenata, koja je prema riječima Maksimovića zahtjevnija, ali objektivnija jer

na temelju dokumenata iz lokalnih samouprava i drugih tijela vlasti zaključuju kakvo je zaista stanje šumovitosti u Vojvodini.

Općine bez planova pošumljavanja

Među 45 općina i gradova u Vojvodini samo jedna, Srbobran, ima višegodišnji plan pošumljavanja, a Maksimović kaže kako ova činjenica govori da lokalnim samoupravama pošumljavanje »nije ni na kraj pameti«: »Pod planom pošumljavanja ne mislimo na deklarativni plan u kojemu piše da će se šumovitost povećati s 2 na 4%. Ne, nas zanimaju operativni planovi i to smo i tražili u izmjenama Zakona o šumama, da se općine obvežu da moraju imati takve planove. Da se u tim planovima izdvoje konkretne parcele za pošumljavanje, da se isplanira koje vrste drveća će se saditi, tko će upravljati tim šumama, u kom roku će se to uraditi i koliko će koštati. Tu vrstu planova mi tražimo, plan koji definira konkretne stvari.«

Iako Plan nije po zakonu obavezan, Maksimović ističe da je bez njega nemoguće provoditi sustavno i planirano pošumljavanje.

»Samim tim što općine spontano nisu došle do toga da im je potreban ovaj plan, nama to ukazuje da o ovom problemu uopće ne razmišljaju. Njima je ovo nebitno, a potvrdu o ovome imamo i u riječima predsjednika Pokrajinske vlade **Igora Mirovića** koji je prije tri godine to isto izjavio za medije. Otvoreno je rekao da glavna odgovornost zbog nedostatka pošumljavanja Vojvodine leži u lokalnim samoupravama koje su ili nezainteresirane ili nesposobne provoditi pošumljavanje na svojem teritoriju.«

Među 45 općina i gradova u Vojvodini samo jedna, Srbobran, ima više-godišnji plan pošumljavanja * »Uvjeren sam da su prihodi koje imamo od zemljišta i kojih se ne želimo odreći manji od iznosa štete koje imamo upravo zbog toga što nam šume nedostaju«, tvrdi Dejan Maksimović

Naknada za posječeno drvo

Zakonom o šumama propisane su naknade koje lokalne samouprave dobivaju za aktivnosti vezane za šume. Najvažnija stavka među njima je naknada za korištenje drveta koja se naplaćuje u odnosu na vrijednost posječenog šume, tj. drveta, a sredstva se troše preko Godišnjeg programa korištenja sredstava dobivenih od sječe šuma. Maksimović navodi kako su posljednjih osam godina općine od ovoga imale prihode od 337 milijuna dinara, a koje nisu potrošile za pošumljavanje već za nešto drugo budući da nemaju programe preko kojih će novac trošiti na šume.

»U 2021. od 45 općina, 39 je imalo prihod od ove naknade, a 31 je imalo prihod veći od 100 000 dinara. Među 31 općinom koje su imale značajnije prihode, samo dvije su imale Godišnji program korištenja ovih sredstava – Kovin i Beočin. Samo te dvije općine su imale program kako će novac koristiti. Ni jedna ni druga nisu novac iskoristile za pošumljavanje, ali su barem imale Program. Ostale općine Godišnji program nisu imale, iako je po zakonu obavezan.«

Podizanje šuma i vjetrozaštitnih pojaseva može se financirati i kroz Zakon o poljoprivrednom zemljištu. Ovaj Zakon propisuje naknadu za zakup državnog poljoprivrednog zemljišta, a novac se troši kroz Program zaštite, uređenja i korištenja poljoprivrednog zemljišta.

Maksimović kaže kako sve općine imaju navedeni Program godinama unazad, ali da je broj općina koje imaju mjeru podizanja vjetrozaštitnih pojaseva vrlo mali, svake godine sve manji i da se i programom predviđeni iznosi za podizanje vjetrozaštitnih pojaseva godinama smanjuju.

»Mjeru podizanja vjetrozaštitnih pojaseva u 2021. je imalo osam općina. Najviše, polovicu od utrošenog iznosa potrošilo je Pančevo dok su je preostalih sedam provodile u minimalnim iznosima. Ipak, i to je bolje od onih 37 općina koje ovu mjeru u Programu ni u Izvješću uopće nisu imale. I ovo pokazuje koliko je lokalnim samoupravama stalo do pošumljavanja i podizanja vjetrozaštitnih pojaseva.«

Poljoprivreda ne može opstati bez drveća

Maksimović kaže kako su istraživanjem došli do zaključka da građani razumiju problematiku slabe pošu-

mljenosti, ali i da postoje oni koji su podlegli društvenom narativu koji forsira vlast, a to je povećanje BDP-a po svaku cijenu. Postoje građani koji smatraju da je Vojvodina žitnica i da nema mjesta za šume, kaže Maksimović i nadovezuje se da je za dugoročan razvoj poljoprivrede neophodno pošumljavanje.

»Stručnjaci imaju mišljenje da je ovakav obešumljen sustav poljoprivrede neodrživ, prije svega zbog utjecaja eolske erozije. Mi u Vojvodini gubimo velike površine kvalitetnog zemljišta zbog vjetra i neophodno je pošumljavanje kako bi se ti nepovoljni procesi spriječili i zaustavili. Sadašnja poljoprivreda ne može opstati bez drveća. Žrtvovanje poljoprivrednog zemljišta zarad pošumljavanja uopće nije žrtva i neće dovesti do smanjenja prihoda, nego naprotiv – do povećanja prinosa i kvalitete zemljišta. Te dvije stvari nisu u suprotnosti. U suprotnosti je naša želja da odmah zaradimo pare s nekim dugoročnim planom da se dijela prihoda odrekemo kako bismo u budućnosti imali više. To je ono što je kod nas u sukobu. Inače, poljoprivreda i šumovitost nisu u sukobu. Nitko nije uradio do sada konkretnu analizu, ali na temelju onoga što možemo pronaći od podataka, mogu reći da se štete koje Vojvodina trpi zbog nedostatka šuma mogu mjeriti desetcima milijuna eura godišnje. Prije svega uslijed suša, poplava, zagađenja zraka, vode i zemljišta kao i eolske erozije. Uvjeren sam da su prihodi koje imamo od zemljišta i kojih se ne želimo odreći manji od iznosa štete koje imamo upravo zbog toga što nam šume nedostaju«, tvrdi Maksimović.

Glavni problem slabe šumovitosti Vojvodine Maksimović vidi u nedostatku volje da se društvo, naročito država, odrekne poljoprivrednog zemljišta na uštrb šumskog.

»Državi je komotnije i lakše davati to zemljište u zakup i da ima prihode od zakupa svake godine nego da određeni postotak zemljišta izdvoji za pošumljavanje.«

Maksimović upozorava da ako se ne poduzmu neophodni koraci, za deset godina problemi će biti vidljiviji, s većim posljedicama za privredu, društvo i zdravlje stanovništva. Ističe i da su izmjene Zakona, svijesti i odnosa društva i donositelja odluka prema šumama i pošumljavanju neophodne.

J. D. B.

dr. sc. Vladimir Stojanović, profesor PMF-a u Novom Sadu

Bački Hrvati Šokci pod lupom znanstvenika

Intervju vodila: Zlata Vasiljević

Ukoliko očekujemo da se prezentiranje kulturnog naslijeđa svede na to da pripadnike zajednice vidimo isključivo kao zabavljače i animatore na lokalnim manifestacijama, poslije kojih će se oni nezadovoljno vratiti uobičajenom načinu ruralnog života, onda smo na potpuno pogrešnom putu. Potrebno je uraditi sve da se pripadnici raznih generacija, a posebno mlađi i ambiciozni, prilagode društvenim, tehnološkim, pa najzad i ekološkim izazovima vremena u kome živimo

Među projektima koji su na natječaju za financiranje znanstvenoistraživačkih i razvojnoistraživačkih projekata nacionalnih manjina – nacionalnih zajednica u APV za 2023. godinu dobili potporu Pokrajinskog tajništva za visoko obrazovanje i znanstvenoistraživački rad je i projekt *Uloga kulturnog naslijeđa bačkih Hrvata Šokaca u ostvarivanju funkcije Rezervata biosfere Mura – Drava – Dunav*. Rukovodilac projekta je redoviti profesor i šef Katedre za geoekologiju Departmana za geografiju, turizam i hotelijerstvo PMF-a u Novom Sadu dr. sc. **Vladimir Stojanović**.

U posljednjih nekoliko godina profesor Stojanović bio je angažiran u više projekata koji su istraživali lokalno prirodno i kulturno naslijeđe, a rezultati su, između ostalog, proglašeni rezervati biosfere *Bačko Podunavlje i Mura – Drava – Dunav*, a zatim i dvije studije za nova zaštićena područja *Srednja Mostonga i Donja Mostonga*, gdje je profesor Stojanović bio angažiran kao vanjski suradnik Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode. Na koji način će se provoditi znanstveno istraživanje bačkih Hrvata Šokaca, koja mjesta će biti obuhvaćena i koje bi koristila mogla imati lokalna zajednica od toga što živi

u zaštićenom području doznali smo više u razgovoru s profesorom Stojanovićem.

► **Rukovodilac ste projekta *Uloga kulturnog naslijeđa bačkih Hrvata Šokaca u ostvarivanju funkcije Rezervata biosfere Mura – Drava – Dunav. Što je Vas osobno, a što kao znanstvenika motiviralo na istraživanje kulturnog naslijeđa Hrvata Šokaca u Bačkoj? Uz Vas kao nositelja projekta tko još čini znanstveni tim?***

Uvjeren sam da se osobni i znanstveni razlozi ovdje uzajamno i duboko prepliću. Prije oko četiri godine smo kolegica i ja posjetili Sontu, naselje mojih predaka po majci, a sve povodom istraživanja koje smo provodili. U razgovoru s tadašnjim ravnateljem škole u ovom mjestu smo saznali kako se i po nekoliko učenika u jednom polugodu ispišu iz škole, jer se njihove obitelji iseljavaju u potrazi za boljim životom u nekoj od država Europske unije. Situacija je slična, kako smo poslije doznali, i u drugim mjestima nastanjenim šokačkim stanovništvom. Ne postoji uvjerljiviji dokaz o sadašnjem vremenu velikih demografskih promjena, koje nisu uobičajene samo za našu zemlju, već imaju šire regionalne i globalne aspekte. Istovremeno, proglašen je *Rezervat biosfere Mura – Drava – Dunav*, kao vid potpore u zaštiti prirode i kulturnog naslijeđa i koji duboko inzistira na primjeni mjera održivog razvoja. Vidimo to kao šansu, iako smo duboko svjesni, ako je uopće i potrebno da ovo kažem, kako ovaj projekt neće biti dovoljan u zaustavljanju aktualnih migracijskih tokova. Ipak, ako budemo imali mnogo ovakvih inicijativa, onda je možda i moguće napraviti pomak u unaprjeđenju gospodarskih, društvenih i kulturnih prilika. Naš istraživački tim ima tri člana i pored mene tu su i moje kolege sa Departmana za geografiju, turizam i hotelijerstvo na Prirodno-matematičkom fakultetu u Novom Sadu: prof. dr. sc. **Snežana Besermenji** i prof. dr. sc. **Miroslav Vujičić**. Svo troje smo u dosadašnjim karijerama bili upućeni na istraživanje tema o kulturnom naslijeđu i zaštiti prirode, koje su ključno važne i za projekt o kome sada govorimo. Da dodam još i to kako je projekt odobren na osnovu natječaja namijenjenog financiranju znanstvenih i razvojnih projekata nacionalnih zajednica, koji raspisuje Pokrajinsko tajništvo za visoko obrazovanje i znanstvenoistraživačku djelatnost. Potporu za istraživanje smo dobili i od Hrvatskog nacionalnog vijeća u Srbiji.

► **Šokačko Podunavlje obično definiramo kao dio od Berega do Bača. Hoće li cijelo to područje biti obuhvaćeno tijekom rada na ovom projektu?**

Tako je, cijelo ovo područje bit će obuhvaćeno. Pojas bačkog Podunavlja, od Berega do općine Bač ili preciznije do Plavne, jest jedan specifičan krajobraz kome u značajnoj mjeri svoju osobnost daje šokačka zajednica. Ovo je takav tip krajobraza koji se u stručnim tipologijama prepoznaje po tome što mu identitet daju ljudi sa svojim društvenim i kulturnim životom. Vi u pitanju spominjete šokačko Podunavlje i to upravo potvrđuje identitet krajobraza o kome govorimo. Kada svemu dodamo i to da šokačka zajednica sa svojim naslijeđem nije izolovani otok već da ona ostvaruje brojne konekcije s ostalim

zajednicama na ovom prostoru, i to stoljećima unatrag, onda smo detaljnije opisali karakter čitave ove regije. Zaista je i više nego izvjesno da na prostoru bačkog Podunavlja imamo jedan izuzetan prirodni i kulturni diverzitet koji jednostavno mami i koji bi trebao zainteresirati istraživače različitih profila.

► **Što će biti predmet istraživanja?**

Naslijeđe šokačke zajednice je kompleksno i složeno, a mi se, prije svega, fokusiramo na materijalno kulturno naslijeđe. Prema tome, svi oni opipljivi kulturni izražaji koji obuhvaćaju povijesne zgrade, crkve, kapele, umjetnička djela i etnografske zbirke obuhvaćeni su predmetom projektnog istraživanja. Tijekom terenskog rada običi ćemo sve te objekte, a zatim ćemo se u tehnici intervjua posvetiti ispitivanjima nadležnih stručnjaka u području kulture i naslijeđa o ukupnoj vrijednosti naslijeđa šokačke zajednice. Pretpostavljamo da ćemo tu dobiti rezultate koje ćemo moći iskoristiti u kreiranju smjernica za održivo korištenje šokačkog naslijeđa, i to u gospodarskom, društvenom, kulturnom i ekološkom kontekstu.

► **Na koji način ćete prikupljati podatke? Koliko će vam biti značajni arhivi, muzeji, ranije objavljene publikacije, znanstveni radovi (ako ih ima), a koliko kazivači?**

U terenskom radu običi ćemo svako selo i tu ćemo ostvariti brojne kontakte s predstavnicima šokačke zajednice, s istaknutim pojedincima iz kulturnog života, ali i s običnim ljudima koji su na neki način povezani s lokalnim naslijeđem. Muzeji i arhivi su također važne riznice podataka o šokačkom naslijeđu u što smo se već uvjerali tijekom realiziranja nekih prethodnih projekata. Na primjer, u Arhivu nadbiskupije u Kaloči smo pronašli plan izrade zavjetnog križa u ataru Sonte iz 1896. godine. Sam taj arhivski dokument je jedan mali zaboravljeni i nepoznati fragment iz kulturne povijesti Sonte. Sada ostaju dilema i pitanje koliko ima takvih dokumenata za koja ne znamo, a koja su svjedodžba prošlosti svih šokačkih sela u Podunavlju. Samo od tih dokumenata bi se, pretpostavljamo, mogla prirediti zanimljiva interpretacija o povijesti kulturnog naslijeđa Šokaca. Ukoliko bi se ona mogla utkati u ponudu održivog turizma *Rezervata biosfere Mura – Drava – Dunav*, onda bi to moglo dobiti i širi edukativni i gospodarski značaj. Spomenuli ste i muzeje, pa bih se osvrnuo i na to da kažem kako su nedavno na mrežnoj stranici Etnografskog muzeja u Budimpešti objavili fotografije namjenski snimljene u povodu obilježavanja milenija doseljavanja Mađara u Panonsku niziju. Te fotografije su nastale s ciljem da se prikažu zajednice naroda koje su nastanjivale ugarski dio nekadašnje Austro-Ugarske monarhije. Na jednoj fotografiji kuće iz Berega, dakle s kraja XIX. stoljeća, može se vidjeti specifičan vid ukrašavanja fasade i to njenim oslikavanjem. Nama je danas poznato ukrašavanje malterskom plastikom, ali ovakav način ukrašavanja se izgubio. Možda bi bilo moguće oživjeti ovu tradiciju kroz uređenje etno kuća, što je u posljednje vrijeme izrazito prisutno u šokačkoj zajednici. Sigurno je da bi ovo bilo oponašanje autentičnog, ali cijela konstrukcija očuvanja naslijeđa počiva na nekoj

vrsti oponašanja autentičnosti. Također, na fotografijama iz istog albuma se mogu vidjeti mlade Šokice iz Sonte, odjevene u narodnu nošnju. Kada smo ih pokazali različitim poznavateljima nošnje iz ovog sela, svi su izričito tvrdili da to nije sončanska nošnja. Je li moguće da se to-

► **Šokačko Podunavlje u ovom znanstvenom istraživanju stavili ste u kontekst Rezervata biosfere Mura – Drava – Dunav. Može li se onda reći da je cilj definirati ulogu lokalne zajednice u razvoju tog zaštićenog dijela?**

Rezervati biosfere su važna područja kao međunarodno priznati status u zaštiti prirode pod okriljem UNESCO-a. Isto tako, rezervati biosfere povezuju interese ljudi i zaštite prirode. Konceptija

Ohrabruje to što se uvijek istaknu pojedinci unutar lokalne zajednice koji pružaju nemjerljiv doprinos u očuvanju naslijeđa i u njenoj neformalnoj zaštiti. Dobro znam da unutar šokačke zajednice od Berega do Bača postoje takvi primjeri i potrebno je tim istaknutim pojedincima u zaštiti baštine davati veću potporu. Oni su možda i najveći čuvari naslijeđa Hrvata Šokaca u Bačkoj.

rezervata biosfere je razvijana u okviru programa *Čovjek i biosfera*, pa već to dovoljno govori kako njihova uloga nije sadržana samo u zaštiti prirode. Rezervati biosfere se promatraju kao osnova u stvaranju dobrobiti za ljude. Oni bi trebali biti okruženje u kome zajednice lokalnog stanovništva udobnije žive i razvijaju se na način koji je ekološki i društveno suglasan s okruženjem. U skladu s izvedenom ulogom rezervata biosfere naš zadatak i cilj jest da sagledamo i definiramo ulogu šokačke zajednice u jednom složenom procesu kakav se odnosi na funkcioniranje *Rezervata biosfere Mura – Drava – Dunav*. Isto tako, mi ćemo težiti prepoznati kako zajednica bačkih Šokaca može od svega toga izvući dobit. U svemu ne treba zaboraviti da je Mura – Drava – Dunav prvi prekogranični rezervat biosfere na teritorijima čak pet država: Austrije, Slovenije, Hrvatske, Mađarske i Srbije. Ove države imaju izuzetno iskustvo u očuvanju i prezentaciji naslijeđa, te konačno u razvoju turizma koji je zasnovan na naslijeđu. Kroz povezivanje s brojnim drugim zajednicama duž rječnog koridora tri rijeke, potrebno je stvoriti uvjete za kvalitetniji razvoj šokačke zajednice, ali i svih onih drugih zajednica koje obitavaju na ovom prostoru.

► **Kakve bi konkretne koristi moglo imati lokalno stanovništvo, njegova baština od činjenice da su dio jednog zaštićenog područja?**

Najbolji odgovor na Vaše pitanje se pronalazi u inicijativama koje su razvili u rezervatima biosfere država

liko detalja izgubi iz naslijeđa u jednom relativno kratkom razdoblju ili postoje i neka druga objašnjenja? U svakom slučaju ima toliko pitanja u vezi s naslijeđem.

koje su daleko razvijenije, u gospodarskom segmentu i onom koji se odnosi na zaštitu prirode i kulturnog naslijeđa. Na primjer, u Španjolskoj, koja je dobro poznata kao globalna turistička velesila, razvili su brend u nekim rezervatima biosfere pod čijom oznakom se nalazi priznanje i prepoznatljivost kvalitete. Takva oznaka je vid ekološke certifikacije i ona se dodjeljuje lokalnim resursima, proizvodima, uslugama, prehrambenim artiklima i rukotvorinama, što sve zajedno potiče gospodarski razvoj. Smatramo da bi u budućnosti trebalo težiti tome i razvijati ovakve programe u inicijativama održivog razvoja.

► **U posljednjih nekoliko godina bili ste angažirani na više projekata koji su se bavili izučavanjem lokalnog prirodnog i kulturnog naslijeđa. Koliko je to još uvijek neistraženo područje kada govorimo o Bačkoj?**

Proučavajući literaturu prije oko dvadeset godina stekao sam pogrešan dojam da se tu više nema što dodati i da je gotovo sve istraženo i publicirano. Sada se čudim svojoj naivnosti, ali valjda je to pitanje i životnog iskustva. Moja generacija je formalno obrazovanje stjecala u jednom potpuno drugačijem sistemu, gdje nije bilo mnogo mjesta za isticanje značaja zavičajnog naslijeđa. Tek sam studirajući geografiju postavio vlastita interesiranja na željeno mjesto. Mogu sa sigurnošću tvrditi da je Bačka izuzetna riznica prirodnog i kulturnog naslijeđa, a da još mnogo toga čeka da bude istraženo i objavljeno u formi rada ili monografije. Prije nekoliko godina me je prijateljica **Jadranka Delić** iz Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode, tada koordinator u postupku proglašavanja novog zaštićenog područja *Srednja Mostonga*, pozvala da se u istraživanjima tog prostora priključim kao vanjski suradnik. Ovaj poziv je potpuno promenio moju percepciju o vrednovanju prirodnog naslijeđa Bačke kroz proučavanje izuzetno vrijednog krajobraza pod slatinama. Jednom prilikom sam na putu do tih slatina zastao u selu Karavukovo, gdje mi je pažnju privukao kip svetog Trojstva o kome nikada nitko nije pisao. Pretpostavio sam da je to djelo prve i slavne ugarske tvornice mramora *Gerenday A. i sin* i premda su neki osporavali moje pretpostavke, uspio sam dokaz za svoju tvrdnju pronaći u Kaloči. U katoličkoj crkvi u Deronjama sam uočio vitraže čuvenih vitražista **Sándora Ligetija** i Zagrepčanina **Ivana Marinkovića**, koje, barem prema mojim saznanjima, nitko nije istraživao. Podatke o tome sam objavio nedavno u *Vodiču kroz prirodno i kulturno naslijeđe općine Odžaci*. Uspio sam stupiti u kontakt s jednim od daljih potomaka **Istvána Winklea**, industrijalca i nekadašnjeg vlasnika jednog od najljepših secesijskih zdanja u strogom centru Novog Sada, a koga je povijest potpuno zaboravila. Trenutno pripremam članak koji sam zamislio kao prilog o boljem poznavanju zdanja stare gradske jezgre ovog grada i obitelji koje su njemu živjele na kraju XIX. i početka XX. stoljeća. Iz mog vlastitog iskustva spoznajem da je Bačka riznica naslijeđa koje tek treba istražiti. Ponekad me čini nesretnim to što nemam mogućnost pružiti veći i praktični doprinos u zaštiti ugroženog prirodnog i

kulturnog naslijeđa, pa kroz objavljivanje podataka pokušavam sve to sačuvati od zaborava.

► **Kolika je opasnost da lokalna kulturna baština nestane zbog nebrige, financijskih interesa ili jednostavno nezainteresiranosti?**

To je univerzalni problem u cijelom svijetu, ali sa značajnim geografskim varijacijama u njegovom intenzitetu od jedne do druge regije. Kulturno naslijeđe se, nažalost, uvijek vidi kao nešto manje važno u odnosu na krupne gospodarske interese. Ipak, ako bismo za sve optužili gospodarski razvoj, onda bismo utjecali i na to da prešućujemo činjenicu kako ponekad nema dovoljno interesiranja za brigu o naslijeđu. Poražavajuće je kada vidimo da čak i u nadležnim tijelima prevladava pasivan odnos prema nekim važnim temama u očuvanju naslijeđa. Na drugoj strani, ohrabruje to što se uvijek istaknu pojedinci unutar lokalne zajednice koji pružaju nemjerljiv doprinos u očuvanju naslijeđa i u njegovoj neformalnoj zaštiti. Dobro znam da unutar šokačke zajednice od Berega do Bača postoje takvi primjeri i potrebno je tim istaknutim pojedincima u zaštiti baštine davati veću potporu. Oni su možda i najveći čuvari naslijeđa Hrvata Šokaca u Bačkoj.

► **Kažete kulturno naslijeđe se, nažalost, uvijek vidi kao nešto manje važno u odnosu na krupne gospodarske interese. Ne događa li se to to upravo sada? Kako to spriječiti? Mogu li to učiniti i pojedinci iz lokalnih zajednica, udruge...?**

Sada je već izvjesno da ćemo razgovor završiti onako kako smo ga i započeli. Potrebno je mnogo inicijativa koje bi stvorile mozaik novih šansi za zajednicu Šokaca, ali ne samo u područjima kulture i zaštite prirode već i gospodarskog razvoja. Ako je moguće taj gospodarski razvoj povezati i sa zaštitom prirode i kulturnog naslijeđa, onda to može biti dobro za lokalnu zajednicu, ali i za prirodnu i kulturnu baštinu. Jačanje kapaciteta bilo koje zajednice, pa i šokačke, ne može se postići isključivo kroz očuvanje kulturnog naslijeđa i njegovanje tradicije već i njenim gospodarskim osnaživanjem. Ukoliko očekujemo da se prezentacija kulturnog naslijeđa svede na to da pripadnike zajednice vidimo isključivo kao zabavljače i animatore na lokalnim manifestacijama, poslije kojih će se oni nezadovoljno vratiti uobičajenom načinu ruralnog života, onda smo na potpuno pogrešnom putu. Potrebno je uraditi sve da se pripadnici raznih generacija, a posebno mlađi i ambiciozni, prilagode društvenim, tehnološkim, pa najzad i ekološkim izazovima vremena u kome živimo. Zato i smatramo da ovaj projekt, na kome trenutno radimo, treba predstavljati tek uvod u razvijanje nekog budućeg daleko složenijeg i dužeg projekta u kome bismo povezali gospodarstvo, kulturno naslijeđe i zaštitu prirode unutar zajednice bačkih Šokaca i na prostoru Rezervata biosfere Mura – Drava – Dunav. Najzad, spomenuli ste potencijalnu ulogu pojedinaca i udruga. Smatramo da svatko može dati svoj doprinos, ali se isto tako stječe dojam da nema dovoljno istraživača za sve raznovrsne teme unutar očuvanja i zaštite kulturnog naslijeđa.

Predstavljanje učiteljica budućih prvaša – Elena Brdar i Lidija Marinković

Nadamo se novom hrvatskom odjelu

»U malom odjelu je puno lakše raditi, ljepše i učinkovitije. Imam mogućnost posvetiti se svakom djetetu ponaosob. Pratiti njegov rad i napredak, kako onaj usko vezan za gradivo tako i osobni interes i emotivnu zrelost svakog djeteta«, kaže Lidija Marinković

Upis djece u prve razrede osnovne škole traje još mjesec dana (do 31. svibnja), a prilikom upisa roditelji se mogu izjasniti na kom jeziku žele da njihova djeca pohađaju nastavu. Pripadnici hrvatske zajednice djecu u cjelovitu nastavu, osim škola u Subotici (OŠ Matko Vuković i Ivan Milutinović) i okolici (OŠ Vladimir Nazor Đurđin i OŠ Matija Gubec Tavankut), mogu upisati i u Monoštoru (OŠ 22. oktobar).

Po riječima ravnateljice ove škole **Marije Mrgić** prvaše na hrvatskom jeziku naredne školske godine povest će jedna od dviju učiteljica koje su do sada bile u cjelovitoj nastavi – **Elena Brdar** i **Lidija Marinković**. Obje su spremne i kako su rekly s radošću čekaju prvaše.

Izbor je na roditeljima

Prvo i glavno pitanje je hoće li i koliko biti prvaša na hrvatskom jeziku u ovoj školi? Prva generacija učenika cjelovite nastave na hrvatskom jeziku u ovoj školi upisana je 2017. godine i prva učiteljica bila je Elena Brdar. Nekadašnji prvaši sada su već učenici šestog razreda. U cjelovitoj nastavi su i učenici sadašnjeg četvrtog razreda koje izvodi učiteljica Lidija. Nakon ove generacije, nije bila upisana niti jedna druga u nastavu na hrvatskom jeziku. Učiteljice se nadaju kako će ove godine biti zainteresirane djece.

Lidija Marinković

Po njihovim riječima u školi je u tijeku testiranje učenika i još nemaju podatke o upisu djece u prvi razred. Ono što muči ovu školu, kao i mnoge druge, jest mali broj djece, koji po riječima učiteljica ima tendenciju pada. Tako će na jesen u Monoštoru dvadesetak učenika (sveukupno) prvi puta sjesti u školske klupe.

Učiteljica Lidija se ovim poslom bavi već 24 godine, i to 20 godina u srpskim odjelima, dok je posljednje četiri godine u hrvatskim odjelima. Završila je Lektorat hrvatskog jezika i jezične kulture, a prošla je brojne druge seminare, stručne skupove i obuke.

»Kada sam prešla iz srpskih odjela u hrvatske, gdje je manji broj djece (tada ih je bilo petero), bilo mi je neobično raditi, ali sam shvatila prednost malih odjela. U odjelu je puno lakše raditi, ljepše i učinkovitije. Imam mogućnost posvetiti se svakom djetetu ponaosob. Pratiti njegov rad i napredak, kako onaj usko vezan za gradivo tako i osobni interes i emotivnu zrelost svakog djeteta. Uz to imam mogućnost bolje prezentirati gradivo učenicima. To su kasnije vidjeli i roditelji, te to i cijenili, a to se vidi i po rezultatima«, priča učiteljica Lidija i dodaje kako su roditelji sigurni da je ovo bio dobar izbor za njihovu djecu.

Pozitivno iskustvo

Takvo iskustvo potvrdila nam je i učiteljica Elena, koja je vodila prvu generaciju od sedam učenika u ovoj školi.

»Danas su oni već veliki, učenici šestog razreda i svjedoče da je cjelovita nastava moguća i u Monoštoru. Kroz sve te godine rada nikada nisam imala nekakvih problema, niti sam čula nešto negativno u mjestu ili školi. Kao učiteljica radim 12 godina i imam iskustvo rada i u srpskim i hrvatskim odjelima, trenutno sam učiteljica drugom razredu na srpskom jeziku. Kada smo prvi puta krenuli s

hrvatskim odjelom, gledajući iz ove perspektive, mislim da nisam bila potpuno niti spremna na sve iako sam još 2003. godine krenula na razne stručne skupove, seminare i obuke, te sam završila i Lektorat hrvatskog jezika i jezične kulture. Bio je to tada veliki izazov za naše mjesto. Sljedeće godine nije bilo zainteresiranih, a onda je došla nova generacija, sadašnjih četvrtaša, koje vodi kolegica Lidija. Vjerujem da i ove školske godine možemo imati prvi razred na hrvatskom jeziku, no ta je odluka na roditeljima«, priča Brdar.

Roditelji, kao i u svakoj školi, imaju mogućnost izbora. Važno je napomenuti da je ovo pravo Ustavom zagaranzirano i da djeca u hrvatskim odjelima rade po Planu i programu Srbije, te da su nakon osnovne škole spremni upisati bilo koju srednju školu, bilo na hrvatskom ili srpskom jeziku.

U ovoj školi, osim cjelovite nastave, postoji i izborni predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture koji po riječima učiteljica pohađa veliki broj učenika – gotovo svi. Što je možda i razlog manjeg broja djece u cjelovitoj nastavi. Kao eventualni razlog za dvojbu kod upisa u nastavu na hrvatskom jeziku, učiteljica Brdar je napomenula kako misli da je u selu još uvijek prisutan strah od toga što će netko drugi reći, kao i veliki broj nacionalno mješovitih brakova.

Udžbenici spremni kao i nastavnici

Učiteljicu Lidiju čeka još jedan početak, pa smo ju pitali što je ono što je po njoj bitno da prvaši znaju kada dođu u prvi razred.

»Nije lako ponovno krenuti iz početka, ali to je ciklus koji nas prati u radu. Sve ima svoju ljepotu. Mogu reći kako su počeci najteži, ali i najsladji. Te male glavice kada gledaju onako vesele i željne rada su nešto što nas dodatno pokreće. Ono što je bitno kada dijete polazi u prvi razred jest emotivna zrelost, grafičarske sposobnosti, pravilno držanje olovke, da zna crtati, bojiti i da se raduje novim saznanjima«, priča učiteljica Lidija i dodaje kako će njeni četvrtaši sada krenuti u novi ciklus obrazovanja, kada će ih dočekati nastavnici i novi predmeti, te se nada kako će se oni i dalje nastaviti školovati na hrvatskom jeziku.

Budući da u školi postoji već šesti razred, poznat je i nastavni kadar te su tu nastavnici koji su predmetno i jezično stručni. Kada su u pitanju njihova usavršavanja, obje su se složile da im to puno znači i da im je drago što se ulaže i u njihovo napredovanje i znanje. Uz sve naučeno, kažu da

im je uvijek bio izazov ići na stručna usavršavanja u Hrvatsku, gdje imaju priliku slušati i govoriti izvorni, standardni hrvatski jezik.

»Kod nas doma se govori uglavnom naša ikavica i onda su nam usavršavanja, seminari i stručni skupovi dodatna vježba za govor, pravilnu dikciju, kao i upoznavanje kolega i kolegica koji imaju iste ciljeve kao i mi. Puno toga smo obišli zahvaljujući ovim projektima, vidjeli, naučili i dio toga i uspjeli primijeniti u nastavi«, priča Elena.

Kao i svim roditeljima u cjelovitoj nastavi, tako i Monoštorcima znači pomoć HNV-a oko financiranja udžbenika.

»Imali smo sreću da tijekom sva četiri razreda koristimo udžbenike od istog izdavača – BIGZ-a i mislim da je to odlično. Gradivo se nadovezuje na prethodno i u istom je stilu, što je djeci puno lakše za praćenje. Također, uz udžbenike smo dobili i prevedene testove za matematiku i prirodu i društvo, što nama olakšava rad, a roditeljima znači financijska olakšica«, priča Lidija Marinković.

Uz sve navedeno, u školi postoji i škola tambure na hrvatskom jeziku, odnosno ogranak Muzičke škole *Petar Konjović* iz Sombora, a s djecom radi prof. **Marina Kovač** i redovito sudjeluje na brojnim natjecanjima, te su tako u ovu monoštorsku školu stigli i laureati natjecanja.

Monoštor nudi sve potrebno za kvalitetno obrazovanje djece, a priče o velikim odjelima više nema nigdje, pa tako ni u ovom mjestu. Koliko će djece biti upisano u cjelovitu nastavu predstoji nam tek vidjeti, a koja god sugovornica da bude učiteljica, roditelji, pa ni djeca, neće se pokajati. Kako su i same rekly, obje su spremne i radosno iščekuju nove prvaše.

Ž. V.

Elena Brdar

Slučaj zvan »japanska ruža«

Početkom devedesetih godina prošlog stoljeća na subotičkoj Mliječnoj tržnici kupio sam reznicu japanske ruže. Prodavač je sjedio na jednom komadu kartona i bio je obučen kao pravi »čiča« kakve sam svojevremeno viđao na beogradskim tržnicama. Bilo je tri gomile reznica ispred kojih je na komadu kartona bilo ispisano »japanske ruže« i cijena. Činilo mi se da reznice nisu ni skupe, napose što je to cijena za jednu egzotičnu biljku bez bodlji, jer reznica ih nije imala. Kada sam izrazio želju da kupim reznicu, čiča mi je rekao: »Biraj, koju ćeš boju, ima plavo, crveno i bijelo«. Ja sam odabrao plavu boju, i reznicu sam odmah posadio u moj mali vrt na istaknuto mjesto. Nova ruža je počela rasti i granati se, a ja sam počeo orezivanje kako bih je formirao u obliku grma. U to vrijeme nije postojao internet da bih mogao dobiti neke dodatne informacije, a u literaturi o vrtovima nisam našao takav tip ruže. U susjedstvu sam vidio da su i oni kupili čudesnu japansku ružu i svi smo čekali da se pojave prvi cvjetni pupoljci. Godine su prolazile, a biljka je sve više i više ličila na neko listopadno drvo. Susjed i susjeda su na koncu isjekli već uveliko naraslo drvo jer im je smetalo, a ja sam kao i oni shvatio kako smo nasmareni i prevareni. Kako meni drvo nije smetalo ostavio sam ga rasti, ali sam ga ipak prije nekoliko godina morao isjeći jer je smetao ostalim stablima. Od japanske ruže ostao je panj (30 cm promjera) na kojem komotno mogu sjediti, ali sam ga koristio kao panj za sečenje granja ili ispiljanog komada drva za loženje u kotlu za etažno grijanje. Kasnije sam od stručnjaka saznao da je to bila vrsta jasena (meko drvo) koje raste u Šumadiji. Među nama izraz »japanska ruža« je postao sinonim za riječ prevara i uvijek smo se slatko smijali kako nas je Čiča prevario, a mi smo mu naivno povjerovali.

»Nasamarivanje« umirovljenika

Neki dan, dok pijem jutarnju kavu, zazvoni telefon. Kad sam ga podigao, javio mi se ženski glas i pita: »Jeste li Vi, gospodine Szabó, umirovljenik?«. Na potvrdni odgovor ona veli: »Ja sam Mirjana i recite mi gospodine kakvo Vam je zdravlje?«. Kada mi postave ovo pitanje, kosa mi se diže na glavi. Odgovorio sam onako naški: »Dosta glavno«. Ona začuđeno pita što to znači. Odgovorio sam: »To kod nas u Subotici znači dosta dobro«. Ona

nastavi razgovor: »Odlično, ja Vas zovem u ime penzionog fonda, jer imamo sjanu ponudu, Vi ste odabrani dobiti opremu koja se koristi u banjskim lječilištima čiju upotrebu je prije nekoliko dana odobrilo i ministarstvo«. Meni se odmah u glavi upalila crvena lampica, kao u crtici, i pitam je direktno: »Što mi želite prodati?«. Odmah je odgovorila: »Jastuk i pokrivač vrlo povoljno na deset mjesečnih rata od samo 1.750 dinara, počelo bi se odbijati nakon dva mjeseca, treba samo da date neki dokaz da ste umirovljenik: ček, penzionersku karticu ili rješenje«.

»Gospođo, ja sam takav komplet kupio prije dvije godine«. Gospođa Mirjana je uporna i veli: »To nije to, ovo je nešto novo, tek odobreno«. Malo iznerviranim tonom rečem: »Gospođo, nemojte me maltretirati, lijepo vam kažem«. Nisam ni uspio završiti rečenicu jer je ona bez pozdrava prekinula razgovor. U lipnju 2021. godine imao sam vrlo sličan razgovor ali sam, kako sam to rekao gospođi Mirjani, prihvatio ponudu: jastuk i pokrivač. Uskoro su stigla dva momka iz ekipe i počeli su mi donositi jastuk, pokrivač i podlogu (nadmadrac) po dva komada od svakog. Kad sam to video, kao i račun, počeo sam se buniti: »Ja nisam ovo naručio, a rečeno mi je da će rata biti 890 dinara, za jedan komplet«. Momak je već rutinski odgovorio: »Gospodine, ovo je

vrlo povoljno i dajemo na 24 mjesečne rate«. Budući da sam već prije automatski potpisao »Porudžbenicu i Kupoprodajni Ugovor«, odustao sam od dalje rasprave, jer su momci izjavili da se mnogo žure, a ja nisam pročitao ono što piše sitnim slovima dolje, na poleđini dokumenta. Nisam pročitao i plaćam i danas.

Oprez, bit ćeš prevarena!

Poslije ovog razgovora otišao sam kod susjede na kavu i »čašicu razgovra« s namjerom, da je upozorim na opsnost od prevare. Zakasnio sam. Kazala mi je kako je prihvatila ponudu i čeka da joj donesu jastuk i pokrivač koje je namijenila kao rođendanski dar svom dugogodišnjem prijatelju. Upozorio sam je kako sam ja prošao i podsjetio i na japanske ruže. Nije me ni saslušala, samo skočila i rekla: »evo ih« i izašla na ulicu gde je stajao kombi. Prošla je isto kao ja, i njoj su »uvalili dvostruko«. Sreća njena, uz račun je bio priložen list, formular o povratu robe u roku od četrnaest dana. Odmah se žalila telefonom i dobila obećanje da će žalbu uvažiti i u srijedu će doći po »višak robe«. Sada ona čeka, ali i ja, jer sam znatiželjan kako će proći.

Prava
japanska
ruža

Torcidi, ma gdje bila

Svojedobno, još u vrijeme kada je »i **Tito** navijao za Hajduk«, Subotica je bila značajno uporište navijača splitskog kluba. Na lokalu navijači su bili podijeljeni za izvorni (najstariji u državi!) klub *Bačku* i poslije rata (Drugog, svjetskog) stvoreni *Spartak*, a na »savezu« – u konkurenciji vrlo jakih *Crvene zvezde*, *Partizana*, *Dinama*, *Vojvodine*, pa čak i *Veleža* – *Hajduk* je na sjeveru Bačke bio među najpopularnijima, a možda i najpopularniji. Nisu, recimo, bili rijetki slučajevi da su djeca u razredu bila podijeljena na *hajdukovce* i *partizanovce* i da su se isključivo na temelju toga formirale nogometne ekipe, dok su *zvezdaši* i *dinamovci* bili neka vrsta »kolateralne štete«, raspoređeni u jedan ili drugi tim.

Za najzagriženije *hajdukovce* Split je bio Meka u koji se hodočastilo na tempirano ljetovanje u vrijeme kada je na Starom placu (kod Plinare) gostovao neki veći klub iz bivše Jugoslavije. Potpisniku ovih redova još su u ušima riječi prodavačice sladoleda »u *Bobisa*« koja je, heklajući neku čipku, u ponedjeljak ujutro svojoj prijateljici prepričavala pobjedu *Hajduka* nad *Zagrebom* (4:1) riječima: »A i oni novi ča je doša (Rukljač) dâ je dva gola«! U Splitu – zna to svatko tko je u to vrijeme boravio u tom gradu – o *Hajduku* se pričalo i u pošti i na Pazaru, i poslije mise ispred crkve i prije kupanja na Bačvicama... Riječju: svugdje.

Ta vremena davno su prošla: raspadom Jugoslavije raspao se i njen klupski nogomet, navijački tabori su suženi do novoformiranih granica, a umjesto *Hajduka Crvenoj zvezdi* u Beogradu gostuje njegov imenjaka iz Kule ili pak *Mladost* iz Lučana. U Subotici navijači *Hajduka*, koliko ih je još (pre)ostalo, preko noći su postali »vrsta u izumiranju«, neka vrsta kapi u moru novih *delija* ili *grobara*. Ništa, naravno, nije bolja slika ni u Hrvatskoj: *Hajduku* na Poljudu, umjesto *Partizana*, gostuje *Hrvatski dragovoljac* ili *Inter* iz Zaprešića, a *zvezdaši* iz Benkovca ili Knina (ako ih još uopće ima) nestali su kao i *hajdukovci* na sjeveru Bačke. Zapravo, i u jednoj i u drugoj državi – o Makedoniji, Crnoj Gori, BiH i Sloveniji da i ne govorimo – nestali su navijači: na stadionima u Srbiji i Hrvatskoj gledatelji su sastavljeni od rodbine i prijatelja igrača i ponekog dokonog galamdžije koji je zalutao da se istrese na suca i gostujući tim. Takva slika, naravno, je i u Subotici: loši rezultati *Spartaka* i već zaboravljena *Bačka* malo koga vuku na Gradski stadion ili pak onaj kod *Somborske kapije*.

U cijeloj toj tužnoj priči o posrtanju klubova i njihovih navijača iz bivše Jugoslavije jedna, međutim, kontinuirano štrči. Naravno, ona *Hajdukova*. Iako je po rezultatima u prvoj Hrvatskoj nogometnoj ligi sveden na nižerazredni rang bivše države, *Hajduk* – baš kao i u najslavnija vremena – ima tu mističnu moć da Poljud i danas izgleda kao stadion na kom se igraju prave, a ne sindikalne utakmice. Nisu tome, čak niti najmanje, zaslužna – s izuzetkom *Livaje* – uglavnom istrošena i anonimna imena na bijelim dresovima već jedino njegovi navijači: neka vrsta samoobnovljivih kamikaza koji godinama iz neuspjeha

u neuspjeh jednakom energijom niču na Poljudu i ostalim stadionima diljem Hrvatske. Običnom promatraču zanimljivije je gledati što se događa na tribinama gdje je *Torcida* negoli na travnjaku gdje momci u bijelim dresovi-

ma trče ovamo-onamo ne bi li takli balun. S jedne strane bengalke, pjesma i huk, a s druge 0:0, vezani istim simbolom i različitim ljubavlju: kod prvih prava i bezuvjetna, kod drugih hinjena i ovjerena ugovorom.

Tako je to, reći ćete, sa svim klubovima i njihovim navijačima. Ne! Tako bi bilo sa svima klubovima i njihovim navijačima da nije *Torcide*. Primjera za to je mali milijun i mogu se u svakom trenutku provjeriti na svim društvenim mrežama, ali dva detalja izdvajaju se čak i od najvećih fanova engleskih, španjolskih, brazilskih ili argentinskih klubova. Prvi se dogodio 25. kolovoza prošle godine nakon uzvratne utakmice drugog kola doigravanja za Europsku konferencijsku ligu protiv španjolskog *Villareala*, a drugi prije četiri dana (24. travnja) nakon finalne utakmice Lige prvaka za juniore u Ženevi protiv AZ *Alkmaara*. U oba susreta *Hajduk* je izgubio (0:2 i 0:5), ali je u oba slučaja pobijedila *Torcida*: i na prepunom Poljudu kada su svojom pjesmom i navijanjem igrača nakon poraza doveli na rub suza i na stadionu *Servettea* kada su podrškom sve vrijeme utakmice – i nakon nje! – na svoj način *Ajdukovoj dici* kazali Hvala za drugo mjesto u Europi.

I koliko god da je *hajdukovaca* još preostalo u Subotici, na sjeveru Bačke i među čitateljima *Hrvatske riječi* svaki od njih zna što to znači i razumije da je *Torcida Hajduk*, jer bez nje ni njega već odavno ne bi bilo čak niti u ovom statusu. Igrači se, naime, mijenjaju, ali ona kao druga po starosti navijačka grupa na svijetu (osnovana 1950.) uvijek ima svoje fanove, kako metuzaleme iz Subotice tako i mladog japanskog budističkog svećenika **Akihisa Wadu** iz Yokohame, koji je zbog *Hajduka* naučio hrvatski i koji zbog njegovih utakmica prevali oko deset tisuća kilometara.

Z. R.

Golubinci čekaju dom kulture

»Postoji velika potreba da imamo dom kulture u svom mjestu, kako zbog organizacije kulturnih događaja tako i zbog društvenog života naših stanovnika«, kaže Mija Erceg

Golubinci su jedno od većih seoskih mjesta u staropazovačkoj općini s više od 5.000 stanovnika. Selo se prvi put spominje u dokumentima iz 1572. godine gdje se opisuje kao selo od zemunica. Golubinci su bili pod austrougarskom vlašću i 1776. godine su bili uključeni u sastav Vojne krajine. Iz tog se razdoblja među časnicičkim obiteljima prvi put spominju Hrvati. Kako bilježe kronike, veći broj Hrvata katolika se doseljava u Golubince od 1771. do 1815. godine. Najveće doseljavanje Hrvata se događa 1774. godine kada dolazi skupina 18 obitelji iz Jarmine i Opojevaca. Prema službenom popisu stanovništva iz 1991. godine broj Hrvata u ovom mjestu je bio 1.780 (39,5 posto). Deset godina kasnije u Golubincima je živjelo 75,60 posto Srba, a 15,57 Hrvata. Poslije ratnih devedesetih broj Hrvata se znatno smanjio. Iz Golubinaca se iselila 221 obitelj, a katolika danas ima oko 500.

Najstarije mjesto u satopazovačkoj općini

Golubinci su smješteni na obodu staropazovačke općine i općina Pećinci i Indija s kojima su dobro regionalno

povezani. Mještani se većinom bave poljoprivredom, ali i gospodarstvom. Danas u ovom mjestu uspješno radi više od 15 privatnih tvrtki. Najveći problem im je mjesto za održavanje kulturnih događanja za koje trenutno koriste dvoranu u osnovnoj školi.

»Dvorana u školi nam dobro dođe za kulturne i društvene aktivnosti, ali nije adekvatno opremljena za te namjene. Kada organiziramo kulturne događaje našeg udruženja, postavljamo štandove s našim proizvodima, a za to nam treba mnogo više mjesta. Često smo odlazili i u Staru Pazovu i koristili prostorije kulturnih institucija te općine. Međutim, to nije rješenje i nije se pokazalo kao rentabilno. Postoji velika potreba da imamo dom kulture u svom mjestu, kako zbog organizacije kulturnih događaja tako i zbog društvenog života naših stanovnika«, kaže predsjednik udruženja *Ruzmarin* i član HKPD-a **Mija Erceg**.

Problem doma kulture uskoro bi trebao biti riješen, jer su na mjestu fiskulturne dvorane osnovne škole u Golubincima počeli radovi na izgradnji Kulturnog centra.

»Dom kulture je postojao u našem mjestu, ali je na tom lokalitetu izgrađen današnji vrtić. Zahvaljujući sredstvima

Autonomne Pokrajine Vojvodine i Općine Stara Pazova, počeli su radovi na izgradnji kulturnog centra i očekujemo da će biti završeni do kraja godine. Što se tiče drugih infrastrukturnih projekata, prošle godine je kompletno rekonstruiran put do Stare Pazove, Rume i Indije. Prije ovih radova cesta je posljednji put rađena 1968. godine. U planu nam je sanacija postojeće ceste prema Pećincima i Ljukovu. Plinifikacija sela je urađena 1992. godine. U selu imamo osnovnu školu, najstariju u Vojvodini, zatim predškolsku ustanovu, vrtić, poštu, nekoliko trgovina, kafiće, nekoliko sportskih klubova s opremljenim prostorijama za rad i dva kulturno-umjetnička društva: HKPD *Tomislav* i KUD *Golubinci*«, ističe predsjednik Mjesne zajednice Golubinci **Dragan Đukić**.

On ističe dobru suradnju različitih nacionalnih zajednica, te dobru suradnju mjesne zajednice sa župom svetog Jurja i udrugom *Tomislav*.

»Također, moram reći da sam ponosan što u našem selu žive vrijedni ljudi. Stanovništvo se pretežno bavi poljoprivredom. Imamo uzgajivače ratarskih kultura i duhana, čija se proizvodnja povećava posljednjih godina. Imamo i veliki broj uspješnih gospodarstvenika u raznim djelatnostima. Ali ono što zabrinjava je podatak da smo najstarija populacija u staropazovačkoj općini. Djece ima, ali znatno manje nego što je to bilo 2010. godine«, ističe Đukić.

»Kao hrvatska nacionalna manjina imamo potporu i suživot ide u dobrom smjeru. Što se tiče uvjeta života, također sam zadovoljan. Cestovna infrastruktura je ob-

novljena, ostalo je da se uradi još nekoliko ulica, a uskoro će biti završen Kulturni centar čemu se radujemo, jer ćemo imati mjesto gdje ćemo moći održavati kulturna događanja, okupljati se i družiti«, kaže poljoprivrednik iz Golubinaca **Igor Gašparović**.

Za dvije godije dva vjenčanja

Župnik **Zdravko Čabrac** je u župi sv. Jurja dvije godine. Tijekom dvogodišnjeg boravka zaključuje da je suživot u selu dobar, kao i suradnja s lokalnim vlastima i Pravoslavnom i Evangeličkom crkvom, ali ga zabrinjava što se većina Hrvata javno tako ne izjašnjava.

»U Golubincima je 170 kućanstava katolika. Ali ih ima još oko 50 koji se javno ne izjašnjavaju kao katolici. Broj katolika se nažalost može najbolje vidjeti po broju sprovoda. Još uvijek imamo veliku šansu pronaći katolike i ohrabriti ih. Kada je riječ o nacionalno mješovitim brakovima, žao mi je kada vidim da se taj brak ne živi iz obostrane perspektive. Čak mislim da nacionalno mješoviti brakovi na ovim područjima nažalost postaju ateizirani, što nije dobro ni za obitelji ni za djecu. Godišnje imamo oko 10 krštenih, veliki je broj umrlih, a u nepune dvije godine bilo je dva crkvena vjenčanja što je zadovoljavajuće, budući da u nekim prethodnim župama gdje sam bio svećenik nije bilo niti jedno vjenčanje i to je vrlo porazno«, kaže župnik Čabrac.

S. D.

U ulozi đaka

Cilj ovog stručnog skupa je jezično usavršavanje djelatnika koji su u osnovnim i srednjim školama, pa i u vrtićima na hrvatskom jeziku

Cjelodnevni stručni skup za odgojitelje i učitelje, te nastavnike i profesore, održan je 22. travnja u subotičkoj Gimnaziji **Svetozar Marković**, a predavači na skupu bili su gosti, predstavnici Agencije za odgoj i obrazovanje iz Hrvatske na čelu s ravnateljicom dr. sc. **Dubravkom Brezak Stamać**.

Samom skupu, večer prije, prethodio je sastanak u Hrvatskom nacionalnom vijeću, gdje su se s predstavnicima AZZO-a susreli predsjednica Izvršnog odbora **Ka-**

sjet polaznika stručnog usavršavanja kao i ljetni stručni skup.

Teme cjelodnevnog skupa bile su raznovrsne, a neke od njih bile su: Hrvatski standardni jezik u 21. stoljeću, Razvoj Dubrovačke republike s posebnim naglaskom na trgovinu i diplomaciju, Suvremeni pristup odgojno-obrazovnom radu i cjeloviti razvoj djeteta, Metodičko oblikovanje nastave hrvatskog jezika, matematike i prirode i društva... i druge, a predavanja i radionice su vodili dr. sc. Dubravka Brezak Stamać, viši savjetnik

za povijest **Mr. sc. Hrvoje Knežević**, više savjetnice za pedagoški odgoj **Luja Zamečnik** i mr. sc. **Andreja Silić**, više savjetnice za razrednu nastavu mag. prim. educ. **Sanja Bilogrević** i mr. **Đurđa Kulušić**, te više savjetnice za hrvatski jezik **Barbara Beronja** i **Anđa Suvala**.

»Učimo djecu, te se i sami moramo usavršavati i raditi na tome. Svaki stručni skup je dobrodošao, a osobito kada imamo za predavače ovakve stručnjake od kojih puno toga možemo naučiti. Hrvatsko nacionalno vijeće puno ulaže u obrazovanje i usavršavanje nastavnog kadra, a u tome nam pomaže i HPD **Bela Gabrić** koji je inicijator ovog skupa. Činjenica je, da nema podrške iz Hrvatske puno toga ne bi bilo moguće ostvariti. Jasno je da

potreba za usavršavanjem postoji u svim područjima, a nama su osobito važne jezične kompetencije. Od izuzetnog je značaja da naši predavači što više slušaju i govore hrvatski standardni jezik kako bi u nastavi mogli sve naučeno i primjenjivati«, priča Stipančević.

Budući da je ove godine dvadeset godina obrazovanja na hrvatskom jeziku u Srbiji, pitali smo ravnateljicu AZZO-a Dubravku Brezak Stamać kako ocjenjuje ovaj iskorak u obrazovnom sustavu u Srbiji, na što je ona rekla:

»To je dakako bio veliki iskorak, no veliki iskorak je ne samo nastava na hrvatskom nego i cijela nova politička konstalacija i ulazak ministra **Tomislava Žigmanova** u

rolina Bašić, predsjednica Odbora za obrazovanje pri HNV-u **Nataša Stipančević**, dopredsjednik HNV-a za Suboticu **Slavko Benčik** i vijećnica i predsjednica HPD-a **Bela Gabrić** **Margareta Uršal**.

Kontinuitet suradnje

Po riječima Nataša Stipančević na sastanku je bilo riječi o dosadašnjoj, kao i budućoj suradnji koja postoji već duži niz godina, te je dogovoreno da će jednom godišnje na stručno usavršavanje dolaziti predstavnici AZZO-a, kao i da će jednom godišnje biti organiziran uzvratni po-

Vladu Srbije, što potvrđuje da i politika Srbije ide u jednom drugom smjeru. Bilo bi lijepo u budućnosti vidjeti da Hrvati ovdje imaju, ne mogu reći (još) ista prava kao Srbi u Hrvatskoj, ali što sličnija, odnosno ne samo Srbi nego i sve naše manjinske zajednice».

Brezak Stamać je naglasila i kako je po njenim saznanjima najveća potreba i najveći žar ovdašnjih prosvjetnih djelatnika u nastavi na hrvatskom jeziku čuti hrvatski standardni jezik i osjetiti ne samo akcentualizaciju, ton i riječ, nego i stvoriti nova prijateljstva kroz druženja i okupljanja. Inače, Agencija za odgoj i obrazovanje svake godine u kolovozu organizira stručni skup za sve hrvatske manjinske zajednice diljem Europe, pa tako na ovom edukativnom susretu sudjeluju i predstavnici iz Vojvodine.

Jačanje jezičnih kompetencija

Cilj ovog stručnog skupa je jezično usavršavanje djelatnika koji su u osnovnim i srednjim školama, pa i u vrtićima na hrvatskom jeziku.

»Ovo je sveobuhvatni stručni skup koji produbljuje znanja iz didaktike, metodike, kulture, povijesti i jača jezične kompetencije nastavnog kadra u nastavi na hrvatskom jeziku. Pregovori su započeli još prošle godine u Dubrovniku, te smo sada potvrdili da ćemo i nastaviti s ovakvim vidom usavršavanja«, priča predsjednica HPD-a **Bela Gabrić** Margareta Uršal i pojašnjava: »Uvijek postoji potreba za edukacijom, osobito kada je u pitanju jezik, koji je živ, razvija se i širi. Osobito je to za nas interesantno, jer živimo u sredini gdje su nam jezici slični i često u našem govoru i izražavanju koristimo riječi koje su iz našeg okruženja, a zapravo tuđice. Odlazak u Hrvatsku i/ili boravak ovako stručnih predavača će sigurno doprinijeti podizanju kvalitete i jezičnih kompetencija naših prosvjetnih djelatnika, pa samim time i obrazovanja na hrvatskom jeziku«.

Po njenim riječima, na ovakve stručne skupove se ne odazovu uvijek svi predavači, no uvijek je prisutan lijepi broj sudionika. Ovoga puta bilo ih je oko 40, a među njima i prof. geografije **Zoran Nagel** koji je na pitanje je li teško prenositi učenicima znanje na materinjem jeziku, imajući u vidu veliki utjecaj jezika sredine, odgovorio:

»Bit ću iskren, pa ću reći da je teško. Učenici se, osim u školi, s hrvatskim standardnim jezikom susreću jedino još u crkvi i eventualno u pojedinim kulturno-umjetničkim društvima. Nažalost, to je malo. Učenici izvan škole najčešće govore srpskim jezikom, ili eventualno bunjevačkom ikavicom, a često bude svega pomalo. Onda smo na nastavi primorani to ispravljati. Od samog početka nastave na hrvatskom jeziku u Gimnaziji radim s hrvatskim odjelima i trudim se da moji sati budu na standardnom hrvatskom jeziku, s time da tražim od učenika da znaju i

stručne izraze na srpskom jeziku, budući da će neki od njih možda upisati fakultet i u Srbiji. Ovakve stručne skupove smatram izuzetno potrebnima, pa čak ću reći da bi ih trebalo biti i više«, ističe prof. Nagel.

Digitalni svijet

Da su stručna usavršavanja itekako potrebna misli i Hrvatsko nacionalno vijeće, jer je već u utorak, 25. travnja, u prostorijama OŠ **Matko Vuković** u Subotici održan akreditirani stručni skup u organizaciji Pedagoškog zavoda Vojvodine i Hrvatskog nacionalnog vijeća, uz suradnju s HPD-om **Bela Gabrić**.

Stručni skup s temom »Korištenje IKT (Informacijsko-komunikacijska tehnologija) alata u osnovnim školama u Vojvodini i rezultati istraživanja« privukao je veliki broj nastavnika koji rade u osnovnim školama, što je u pozdravnom govoru istaknuo i zamjenik direktora Pedagoškog zavoda Vojvodine **Slobodan Borđoški**. Također, on je naglasio kako je ovo treći ciklus projekta »Kreativni na-

stavnik u digitalnom okruženju«, te da je PZV u četvrtoj fazi istraživanja IKT tehnologije u osnovnom obrazovanju, a uskoro će biti i predstavljanje rezultata kada je u pitanju predškolski odgoj.

Uvodno predavanje na spomenutu temu održala je dr. **Silvia Ilić** iz Pedagoškog zavoda Vojvodine, koja je iznijela i rezultate istraživanja, dok su predavanja – primjere dobre prakse iznijele učiteljice **Sanja Dulić** »Online razredni portfolio«, **Iris Stantić Miljački** »Imerzivne tehnologije u nastavi« i **Adrijana Žarić** »Escape room u nastavi«.

Još jedan stručni skup Nataša Stipančević je ocijenila izuzetno uspješnim.

»Pedagoški zavod Vojvodine nam je ponudio ovo usavršavanje, a mi smo uvijek spremni prihvatiti ovakve ponude jer smatramo da je svaka obuka onih koji rade s djecom izuzetno bitna i korisna, što potvrđuje i broj sudionika.«

Ž. V.

Dužijanica 2023.

Posjet starom kraju – Mostaru

»Dužijanica u Mostaru je ciljano ostavljena za posljednju u nizu dužijanci izvan našeg mjesta. Osim toga što ćemo je predstaviti s ustaljenim programom, želimo i da se naš identitet Bunjevaca Hrvata učvrsti. Želja nam je da se svi Bunjevci svjesni svog hrvatskog porijekla okupe na Dužijanci u našoj prapostojbini«, kaže Marinko Piuković

Najveća kulturna manifestacija bunjevačkih Hrvata *Dužijanica* započela je na blagdan sv. Marka evanđelista 25. travnja blagoslovom žita i polja. Obred je započeo misnim slavljem u crkvi sv. Josipa Radnika u Đurđinu, a blagoslovljeno je žito na njivi kraj crkve, gdje će biti održana i manifestacija *Takmičenje risara*.

Slavlje je predvodio mjesni župnik vlč. **Daniel Katačić**, uz koncelebraciju priora karmelićanskog samostana u Somboru o. **Stjepana Vidaka**, o. **Srećka Rimca**, vlč. **Franje Ivankovića**, vlč. **Tomislava Vojnića Mijatova** i predsjednik Udruge bunjevačkih Hrvata *Dužijanica* mons. **Andrije Anišića**.

Započela Dužijanica

Tijekom propovijedi o. Vidak je naglasio kako je ovaj događaj najprije prigoda da se blagoslivlja Bog za sve divote koje je stvorio radi nas, a potom se osvrnuo na poljoprivrednike, koji, kako je rekao, ne završavaju posao nakon što ovršu žito nego kad plodove svojega rada prinesu na oltar, baš kao što se to čini tijekom *Dužijance*.

Nakon euharistije vjernici su u procesiji, koju je predvodio križ i svećenici, došli do njive gdje je o. Vidak i blagoslovio žito. Prema običaju, prisutni su u svoje domove ponijeli stručak mladog blagoslovljenog žita, koje će držati pokraj *svetnjače*, odnosno posude sa svetom

vodom, sve do središnje proslave *Dužijance* kada će ga zamijeniti blagoslovljeni klas.

Po riječima direktora UBH-a *Dužijanica* **Marinka Piukovića** blagoslovom žita započela je ovogodišnja proslava *Dužijance*, koja u sebi sadrži tridesetak manifestacija, a koja završava središnjom proslavom, koja će ove godine biti slavljenja 13. kolovoza. Naime, ove godine bit će proslavljena 10. *Dužijanica* koju samostalno organizira ova Udruga, a sljedeće godine bit će punih 10 godina otako je ista osnovana. Tko će biti ovogodišnji predvoditelji žetvenih svečanosti, odnosno bandaš i bandašica, bit će obznanjeno na Tijelovo (Brašančevo), kada i počinju njihove obveze. Piuković je ujedno najavio i osvježanje u već ustaljenom programu, a ono što ovu godinu čini posebnom jeste *Dužijanica u Mostaru*.

»*Dužijanica u Mostaru* je ciljano ostavljena za posljednju u nizu *dužijanci* izvan našeg mjesta. Prva *Dužijanica* izvan Subotice bila je u Zagrebu, kao gradu u našoj matičnoj domovini, zatim smo bili u Baji među sunarodnjacima, pa u Novom Sadu i za kraj je *Dužijanica u Mostaru* – povratak našem starom kraju, korijenima. Osim toga što ćemo je predstaviti s ustaljenim programom, želimo i da se naš identitet Bunjevaca Hrvata učvrsti. Želja nam je da se svi Bunjevci svjesni svog hrvatskog porijekla okupe na *Dužijanci* u našoj prapostojbini. S ciljem poticanja hr-

DUŽIJANCA U MOSTARU

vatskog kulturnog zajedništva, jedinstveni u nastupima, okupit će se ondje Bunjevci iz Bačke, iz Mađarske te iz senjskog i ličkog kraja u Hrvatskoj. Zapravo, i ovim putem pozivamo sve Bunjevce iz cijeloga svijeta gdje god ih ima da se okupimo i zajedno nastupimo», kaže Piuković.

Obnova spomen-ploče u Blagaju

Udruga bunjevačkih Hrvata *Dužijanca*, u suradnji s Hrvatskim nacionalnim vijećem, Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata, Mostarsko-duvanjskom biskupijom i Gradom Mostarom organizira *Dužijancu u Mostaru* koja će biti održana od 21. do 23. srpnja ove godine. Osim već spomenutog predstavljanja *Dužijance* kao stoljetne zahvale Bogu za kruh svagdanji, organizatori priređuju i niz drugih aktivnosti. »Želja nam je ovom prigodom i obnoviti spomen ploču koja se nalazi na crkvi Presvetog Trojstva u Blagaju i koja je podignuta prije 90 godina (1933.) prigodom prvoga organiziranog pohoda Bunjevaca u prapostojbinu. Ploču je dalo postaviti pet tadašnjih Udruga iz Subotice i jedna iz Sombora s istim ciljem koji i mi imamo danas, posjetiti stari kraj i susresti se s ljudima koji su ostali u Hercegovini, kao i sa svima drugim Bunjevcima koji priznaju pripadnost hrvatskom narodu, a koji dolaze s raznih strana«, priča Piuković i pojašnjava kako je vodstvo UBH-a *Dužijanca* prigodom posjeta Mostaru, Blagaju i izvoru rijeke Bune u veljači ove godine utvrdilo da spomen-ploča i dalje stoji na mjestu gdje je postavljena, te da je u dobrom stanju ali su slova posve izbljedjela, sadržaj teksta je nečitak, te je potrebna restauracija iste. Tada je odlučeno da se prigodom održavanja manifestacije *Dužijanca u Mostaru* obnove slova na ploči. O tom su već razgovarali s tamošnjim župnikom preč. **Slavenom Ćorićem** koji je obećao da će za to pribaviti potrebne dozvole crkvenih i gradskih vlasti. Po riječima Piukovića, ta ideja je predstavljena i Hrvatskom nacionalnom vijeću, te je predsjednica HNV-a **Jasna Vojnić** zdušno podržala i prihvatila obnovu.

Velika zainteresiranost

Također, središnjoj proslavi prethodit će i tribina na temu Hrvata Bunjevaca s raznih prostora koju će mode-

rirati v. d. ravnateljica Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata **Katarina Čeliković**, a na njoj će sudjelovati predstojnica Katedre za migracije i manjinske zajednice Odjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu izv. prof. dr. sc. **Marijeta Rajković Iveta**, ravnateljica Gradskog muzeja u Senju prof. **Blaženka Ljubović** i povjesničar i kroatist dr. sc. **Dinko Šokčević**. Kako najavljuju organizatori, u sklopu tribine, koja će biti održavana u Biskupijskom centru u Mostaru, u kongresnoj dvorani centra bit će postavljena i putujuća izložba *Bunjevačka nošnja i ris*, te izložba slika Bunjevaca Hrvata iz Mađarske.

U sklopu Folklorne večeri bit će organiziran i prikaz nekadašnje risarke pogodbe.

Središnji događaj je sveta misa zahvalnica koju će u katedrali Marija Majka Crkve u Mostaru predvoditi mostarsko-duvanjski biskup i trajni apostolski upravitelj trebinjsko-mrkanski mons. **Petar Palić**, a potom će se sudionici uputiti do Gradskog trga u Mostaru, gdje će biti predaja kruha gradonačelniku Mostara.

Interesiranje za ovu manifestaciju već postoji

»Kada smo prvi puta ovu informaciju pustili u javnost, ljudi su se počeli javljati. Kao organizatori imamo rezervirana četiri autobusa za izvedbeni dio programa, te s nama vodimo naše risare, folklorše, slamarke, pjevače... sudionike i organizatore programa, ali uz to postoji i veliko interesiranje kod pojedinaca. Ljudi se javljaju sa željom da žele biti dionici ovoga slavlja, što nam je drago, ali predstavlja dodatnu obvezu, te je tako na jednom od sastanaka u Hrvatskom nacionalnom vijeću dogovoreno kako će član IO HNV-a zadužen za kulturu **Denis Lipozenčić** voditi upravo taj dio organizacije autobusa i putovanja pojedinaca u Mostar«, pojašnjava Piuković.

Dužijanca u Mostaru se organizira pod pokroviteljstvom Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Grada Mostara i Mostarsko-duvanjske biskupije.

Ž. V.

Naši gospodarstvenici (CXLIII.)

Pčelari kojima se »dogodio« turizam

Prostor za prijem i edukaciju turista može primiti 50 osoba. O pčelinjacima, pčelama i proizvodnji meda Ivan posjetiteljima govori na monoštorskoj šokačkoj ikavici

Obitelj **Periškić** iz Monoštora pčelarstvom se bavi skoro 80 godina. Počeli su **Katica i Ivan Periškić** 1946. godine, a danas tu obiteljsku tradiciju nastavljaju njihov unuk **Ivan Periškić**. Uz njega je supruga **Anica** (rođena **Čatalinac**) koja je i nositeljica registriranog pčelarskog gospodarstva. U pčelarsku obitelj Anica je došla bez iskustva u ovom poslu, ali je u obitelji za koju pčelarenje znači ne samo raditi i zarađivati već i živjeti s prirodom brzo i sama postala predana pčelarka. Sinovi **Nenad i Ivan** završili su studij šumarstva, bave se drugim poslovima, ali su uz roditelje i oni naučili raditi s pčelama i oko pčela.

O pčelama i medu na ikavici

Svoju pčelarsku priču Anica i Ivan nisu bazirali samo na proizvodnji meda već su postali i dio turističke ponude Monoštora. Anica kaže turizam se »dogodio«.

»Obitelj **Đorđević** iz Kamenova kod Petrovca na Mlavi upoznali smo 'na lipi' na Fruškoj gori 1997. godine. Đorđevići su također pčelari, ali nisu nas gledali kao konkurenciju već su nas savetovali i kako i što raditi na Fruškoj gori, koja je najbolje mjesto za pčelinju 'pašu' lipe. Uvjerili su nas da je nužno, radi lakše prodaje, postizanja bolje cijene i promocije svog meda posjećivati i sajmove. Prvi sajam koji smo posjetili je bio specijalizirani sajam meda u Beogradu 2001. godine«, priča Anica.

Na sljedeći korak poslovanja, promociju pčelarstva i proizvoda od pčela u nekom novom pravcu potakao je pokojni Monoštorac **Mario Đanić**, tada student turizma u Beogradu, a kasnije UG *Podunav*. Prve je posjete turista kojima su Periškići predstavili proizvode od meda, život i rad pčelarskog gospodarstva organizirao Mario 2005. godine.

»Početci nisu bili laki. Prostor za prijem i edukaciju turista u početku je mogao primiti do 20 osoba. No, uspjeli smo taj prostor povećati i sada možemo primiti 50 osoba. Posjetitelje upoznajemo sa životom pčela u prirodi i košnici, uvjetima za proizvodnju kvalitetnog meda i ostalih proizvoda, značajem meda u ishrani i ljekovitim svojstvima«, kaže Anica.

Periškići smatraju da je njihovo gospodarstvo dostiglo razinu koja može zadovoljiti današnju potražnju na tržištu, što se tiče turizma, misle da je u Monošturu veliki problem gašenje pa i nestajanje registriranih obrta koji su se bavili starim zanatima, čime se oni gube, nestaju proizvodi, ali i siromaši kompletna turistička ponuda Monoštora.

»Bez kontinuiteta teško je formirati ozbiljniju, kompletnu turističku ponudu, a naročito u manjim seoskim sredinama. Ovo se može riješiti samo sustavnim rješenjima koja bi bila zasnovana na pravnoj i svakoj drugoj potrebnoj regulativi koja bi se primjenjivala u praksi i koja bi pratila stvarne potrebe i rješavala aktualne probleme, a ne bi ostajala mrtvo slovo na papiru. Veliki turistički centri su u povoljnijem položaju, naročito kroz markentiške aktivnosti kako zbog njihove financijske moći tako i zbog i šire ponude turistima«, kaže Ivan.

Prema njegovim riječima, vanpansionsku ponudu teško je na dulji period održati u malim sredinama. »Bez sigurne i dobre analize teško je planirati ulaganja svog kapitala, a i pisati projekte koji bi imali isplativu budućnost u ovom području. Naša turistička ponuda ista je tijekom cijele godine i ne ovisi od vremenskih uvjeta, interesantna za sve dobne skupine«, kaže Ivan, koji svaki susret s turistima koristi za promociju monoštorske ikavice.

»To mi je iznimno zadovoljstvo, jer na taj način uz populariziram i svoj šokački-hrvatski identitet koji je prepoznatljiv po monoštorskoj ikavici. Ali uskoro će sigurno turistička ponuda biti nezamisliva bez poznavanja svjetskih jezika«, kaže Ivan i ističe kako je supruga Anica specijalist za predstavljanje pčelarstva djeci i mladima.

Kod Periškića ni u pčelarstvu ni u turizmu nema podjele poslova na ženske i muške. Ivan je uposlen u LŠG *Vojvodinašume*, pa osim poslova kućanice Anica radi sve što se tiče pčelarstva i turizma. Jedino je seoba košnica na novu pašu namijenjena isključivo Ivanu, dok je Anica posebno posvećana dekoracijama i pakiranju proizvoda.

Periškićeve Bodroške pčelice

Na pitanje kakva je budućnost pčelarstva i turizma uopće Periškići kažu da će pčelarstvo nestati ne budu li se stvarali novi naraštaji pčelara te da je sada i statistički dokazano da brojnost pčelarskih gospodarstava opada. Na ovu situaciju su Periškići reagirali kao malo tko, pa se tako na njihovu inicijativu, a u suradnji s OŠ 22. oktobar u Monoštoru i udruženjem *Pčela* iz Monoštora, čiji su i oni članovi uz potporu roditelja, zainteresiranih udruga i pojedinca 2016. god osniva pri školi pčelarska

Periškići su izgradili objekt po važećim eko standardima s mogućnošću stavljanja 20 košnica. Budući da se ovaj način liječenja kod nas još smatra alternativnom medicinom bez odgovarajuće medicinske, pravne i druge regulative ovo proširenje turističke ponude Pčelarstva Periškić čeka bolja vremena.

I na kraju, kao još jedan od poticaja za bavljenje pčelarstvom, Ivan navodi da je znanstveno dokazano da oni koji se bave pčelarstvom mogu svoj životni vijek produžiti

sekcija. Svi članovi *Bodroške pčelice*, a danas ih je 32, su i članovski pčelarskog udruženja *Pčela*, a Anica i Ivan su voditelji i mentori sekcije. Sekcija radi kontinuirano, djeca i roditelji su zainteresirani, što je nada da će novih pčelara u Monoštoru biti.

Gospodarstvo Periškić ima u ponudi više od 20 proizvoda, ali Anica i Ivan stalno rade na povećanju ponude, što novim proizvodima što povećanjem njihove kvalitete. Dalje uvezivanje u turističku ponudu vide u začetku realizacije ideje izgradnje api-komore i njenog uključivanja u turističku ponudu.

»Za one koji ne znaju, a većina je takvih, api-komora je objekt napravljen od prirodnih materijala konstruiran tako da su njegov sastavni dio košnice, a ulaskom u unutrašnji dio objekta udišu se zdrava isparenja propolisa, peluda, nektara... što predstavlja najzdraviji način utjecaja na oboljenja i regeneraciju dišnih organa što je sa sigurnošću utvrđeno«, kaže Ivan.

i za 10 godina. Na pitanje može li se samo od pčelarstva živjeti Ivan je uz osmijeh raširio ruke i odgovorio po šokakči:

»Pa malo prija sam reko da radim u LŠG *Vojvodinašume*.«

Željko Šeremešić

Izložba Gorana Kujundžića u Širokom Brijegu

ŠIROKI BRIJEG – Izložba hrvatskog slikara i grafičara podrijetlom iz Subotice **Gorana Kujundžića** pod nazivom *Ornamentalne strukture* može se pogledati do 15. svibnja u Franjevačkom muzeju i galeriji u Širokom Brijegu.

gu. Na otvorenju, o izložbi su govorili **Josip Mijić**, docent na Akademiji likovnih umjetnosti u Širokom Brijegu te dekan ALU-a **Široki Brijeg Svetislav Cvetković**.

Umjetnik Goran Kujundžić rekao je da mu je ovo jedna od najvećih samostalnih izložbi izvan Hrvatske te da je počašćen time što svoje radove može izlagati u Franjevačkom muzeju i galeriji u Širokom Brijegu.

Goran Kujundžić doktorirao je 2014. na poslijediplomskom doktorskom studiju slikarstva na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Od 2008. zaposlen je na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti na Sveučilištu *Josipa Jurja Strossmayera* u Osijeku. Trenutačno je u zvanju izvanrednog profesora. Do sada je imao 16 samostalnih i preko 50 skupnih izložbi.

Koncert u beogradskoj katedrali

BEOGRAD – U ponedjeljak, 24. travnja, u beogradskoj katedrali Uznesenja Blažene Djevice Marije održan je koncert dvojice uglednih i nagrađivanih glazbenika: baritona **Berislava Jerkovića** iz Hrvatske i orguljaša **Sándora Balatonija** iz Mađarske. Na repertoaru su se našla djela **H. Sutermeistera**, **A. Dvořáka**, **F. Liszta**, **Z. Kodályja**, **J. G. Walthera**.

Koncert je održan u sklopu suradnje Beogradske nadbiskupije i Kulturnog centra Beograda.

M. A. K.

Svjetski dan knjige u Fischeru

SURČIN – U povodu Svjetskog dana knjige i autorskih prava, 23. travnja članovi Literarne sekcije Hrvatske čitaonice **Fischer** priredili su prigodan program. U prvom di-

jelu bilo je riječi o povijesti knjige, kao i o važnosti značaja autorskih prava. U drugom dijelu programa predstavljene su knjige *Surčin kroz povijest* i *Sv. Juraj u Petrovaradinu* autora vlč. **Marka Kljajića** te čitani ulomci iz poznatih književnih djela. Bilo je riječi i o životima poznatih hrvatskih književnika: **Ivane Brlić Mažuranić** i **Dragutina Tadijanovića**. Program je zaokružen poezijom i aforizmima članova Literarne sekcije.

Predstavljanje knjige Ivana Tumbasa u Somboru

SOMBOR – Predstavljanje knjige poezije pisane na bunjevačkoj ikavici *Steščalo se...* **Ivana Tumbasa** bit će održano večeras (petak, 28. travnja) u Hrvatskom domu HKUD-a **Vladimir Nazor** u Somboru. Početak je u 19 sati.

Izložba slika s kolonije Stipan Šabić

SUBOTICA – Izložba slika nastalih na prošlogodišnjem, X. sazivu Međunarodne umjetničke kolonije **Stipan Šabić** bit će otvorena u ponedjeljak 8. svibnja, u Galeriji Otvorenog sveučilišta u Subotici, s početkom u 18 sati. Na koloniji je sudjelovalo 12 umjetnika iz Srbije, Hrvatske, Rumunjske i BiH. Izložbu će otvoriti povjesničar umjetnosti **Branimir Kopilović**. U programu otvorenja sudjeluje *Latino band*.

Izbor najljepše Hrvatice u nošnji

TOMISLAVGRAD – Otvorene su prijave za 10. Revi-ju tradicijske odjeće i izbor najljepše Hrvatice u narodnoj nošnji izvan Hrvatske koja će biti održana od 10. do 15. srpnja u Tomislavgradu (BiH). Sve informacije glede programa i prijave možete dobiti na e-mail: anita.bracic@matis.hr. Organizator je Udruga *Stećak* u suradnji s Hrvatskom maticom iseljenika.

U pitanju je natjecanje na kojem su proteklih godina uspješno sudjelovale i Hrvatice iz Srbije. Cilj ovoga programa je promocija hrvatske baštine i potpora Hrvatima BiH u očuvanju hrvatskog identiteta.

Slučaj s molitvenikom *Slava Božja*, aktivnosti somborskog Kola

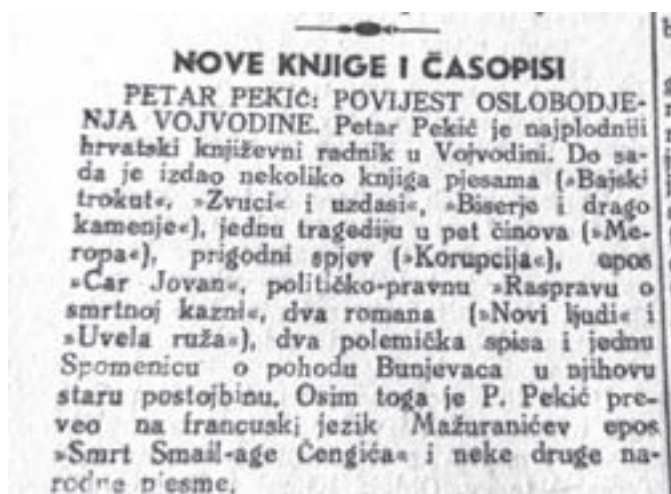
29. travnja 1939. – *Hrvatski dnevnik* piše da se Privredni pomladak *Hrvatskog radiše* u Somboru (osobito tamburaška sekcija), nakon mnogih uspjeha i nastupa pred stranim publikama, odlučio predstaviti i somborskoj. Naime, 30. travnja priredit će veliku zabavu, na koju će doći mnogi hrvatski prvaci.

30. travnja 1941. – Niz peštanskih dnevnih listova piše da je 29. travnja **Marko Jurić**, predstavnik prorežimskih Bunjevaca u bivšoj Jugoslaviji, zahvalio »u ime Bunjevaca« vojnom zapovjedniku Subotice za obnavljanje mira i reda u Subotici. Dodao je da Bunjevci žele s »mađarskom braćom« kroz zajednički rad dijeliti dobro i zlo.

1. svibnja 1905. – *Neven* piše o slučaju u vezi s molitvenikom *Slava Božja*, kojega je kapelan sv. Jurja **Ljudevit Budanović** sastavio i svojim troškom izdao uz odobrenje crkvene oblasti. Naime, neki trgovci su optužili **Grgu Čovića** da prodajom molitvenika čini prestup protiv zakona. Prvostupanjski je osuđen na novčanu kaznu. Međutim, drugostupanjski sud (gradski senat) oslobodio ga je krivnje.

2. svibnja 1925. – *Hrvatske novine* (glasilo **Blaška Rajića**) odgovaraju na pisanje radikalskih *Bunjevačkih novina*: »Blaško Rajić je znao, i zna i danas, šta je on radio 1918. godine. Blaško Rajić bi se volio vratiti u 'osamnaestu godinu', ali samo onda kada Vojvodina i prava dobije, a ne samo terete na ledja; samo onda, kada građani Vojvodine sami priznaju da su oslobođeni, a ne zarobljeni, samo onda kada hiljade i hiljade njegove opljačkane braće, kojima su otrgli kruh od usta, opet dobiju taj komad kruha, samo onda, kada sirotinja, koju je vražja agrarna reforma otjerala u prosijake, opet zadobije zemljicu, na kojoj je zaradnjivala svoj nasušni hljebac; samo onda, kada pravedni ljudi povrate one katoličke škole, školske, zgrade, školske i crkvene zemlje, koje su nepravedni ljudi oteli, samo onda, kada se katoličkoj crkvi vrate samostani i crkve, koje su joj oduzete; samo onda, kada se one stotine bunjevačkih sinova, koje su poizbacali iz svih zvanija i mjesta gdje su radili, izbacili samo za to što su poštteni bili i muževi, povrate na svoje položaje. Da Blaško Rajić preko ovih dubokih rana može da 'preleti jednim porugljivim osmehom', tada on nebi bio – Blaško Rajić«.

3. svibnja 1939. – *Obzor* piše o najnovijoj knjizi **Petra Pekića** iz Subotice *Povijest oslobođenja Vojvodine*. Člankopisac ističe da je Pekić najplodniji hrvatski književni radnik u Vojvodini. Navodi i listu njegovih djela. »Pekić je pregledno, sustavno i kritički obradio opsežnu historijsku gradju. Jednako kom ljubavlju prikazao je zasluge Srba kao i zasluge Hrvata, a tom se odlikom ponose i drugi hrvatski historijski pisci«.

4. svibnja 1927. – *Politika* donosi članak **Stjepana Doljanina**, tajnika mjesne organizacije Hrvatske seljačke stranke u Subotici. Doljanin demantira pisanje *Politike* od 26. travnja da je HSS imao udjela u manifestaciji smjenjivanja subotičkog gradonačelnika **Dragoslava Đorđevića**.

5. svibnja 1939. – *Jutarnji list* piše o aktivnostima *Bunjevačkog kola* u Somboru. Pod rukovodstvom, **Stipe Matarića**, činovnika Štedionice Dunavske banovine, omladina društva zabilježila je nekoliko pozitivnih rezultata. Osnovano je više sekcija, među kojima diletantska i tamburaška. Osobito je agilna diletantska sekcija. Ona je pripremila *Pokojnika* od **Branislava Nušića**. Predstava će biti održana 6. i 7. svibnja navečer u gradskom kazalištu. U Somboru vlada među Bunjevcima-Hrvatima veliki interes za ovu predstavu, jer su se diletanti *Kola* pod stručnim vodstvom **Josipa Vidaka** već nekoliko puta dokazali.

Povezivanje putem književnosti

L iterarno-glazbena manifestacija *Prepekovo proljeće* u Novom Sadu, koju organizira mjesni HKUPD *Stanislav Prepek*, održana je u subotu, 22. travnja, u Malom amfiteatru *Spensa*. Ovom prigodom predstavljeno je novo izdanje istoimenog zbornika pjesama te nagrađene tri najbolje. Na natječaj su pristigle pjesme ukupno 21 autora i autorica, a stručno povjerenstvo radi- lo je u sastavu pjesnikinje **Branke Dačević**, pisca i književnog kritičara iz Vinkovaca **Franje Nagulova** i predsjednice povjerenstva i urednice zbornika *Prepekovo proljeće* i *Prepekova jesen* **Dragane V. Todoreskov**.

Četrnaestu po redu manifestaciju *Prepekovo proljeće* otvorio je predsjednik HKUPD-a *Stanislav Prepek* **Krešimir Tkalac** koji je naglasio kako je prošla godina bila izuzetno teška za Udrugu jer su preminuli neki veoma dragi članovi. On se osvrnuo i na problem s nedostatkom prostora zbog kojeg su se, kako je naveo, ljudi počeli udaljavati od Udruge. Ipak, kako je poručio, ne smije se odustati od rada Udruge.

Očuvanje identiteta

Na početku manifestacije obratili su se i **Nikola Bajić** iz veleposlanstva Hrvatske u Beogradu, **Denis Lipozenčić** iz Hrvatskog nacionalnog vijeća, **Jasna Čordaš** iz HKC-a Novi Sad, **Mirko Turšić** iz HKPD-a *Jelačić* iz Petrovaradina i **Irina Papuga** iz Koordinacijskog odbora

ra društava za jezike, književnost i kulturu. Nikola Bajić osvrnuo se na značaj održavanja *Prepekovog proljeća*.

»*Prepekovo proljeće* uspjelo je sačuvati tradiciju manifestacije i tako treba nastaviti, nastaviti s jačanjem književnih i kulturnih veza s matičnom domovinom s ciljem očuvanja hrvatskog nacionalnog identiteta, jezika i kulture, što Udruga i svakako radi«, naveo je Bajić.

Egzistencijalno-ontološke teme

Prvo mjesto na ovogodišnjem natječaju pripalo je **Bojanu Đurđeviću** iz Požege za pjesmu *Hodnik*, drugo mjesto odnijela je pjesma *Kontrasti i harmonije* **Mirjane Kiževski** iz Novog Sada, dok je treću nagradu osvojila

autorica **Mirjana Mukulec** iz Oroslavja za pjesmu *Gagarin*.

»Više od 20 autora i autorica i ovaj su put svojim prilogima doprinijeli realizaciji zbornika čija esencija nadasve obvezuje multirazinsku posvećenost, kako amatersko-stvaralačkih tako i profesionalno-teorijskih pristupa. Postpandemijsko iskustvo, rusko-ukrajinski konflikt te inflatorni pritisci koji čitavu regiju neminovno guraju u novo recesijsko doba, izvjestan su okidač za dominantan udio tekstova egzistencijalno ontološke provenijencije«, opisao je u recenziji Franjo Nagulov.

O pristiglim i nagrađenim radovima govorila je i Dragana V. Todoroskov, ukazujući da se kroz ovaj i slične pro-

jekte radi i na njegovanju hrvatskog standardnoga jezika i hrvatskih dijalekata.

»Nastojimo se povezati, kako s matičnom državom tako i s hrvatskom pjesničkom i proznom dijasporom diljem svijeta i čini mi se da u tome uspijevamo, što pokazuje broj poslatih priloga. Ove ćemo godine ediciju *Preprekovi prozaisti* obogatiti jednom novom knjigom, knjigom Mirjane Kiževski koja je drugonagrađena«, kazala je Todoroskov.

Ženska pjevačka skupina udruge pod ravnanjem **Dobrivoja Jankovića** svojim je izborom izvornih hrvatskih pjesama doprinijela doživljaju večeri.

K. I. I.

Nova knjiga: Marica Mikrut – *Korak do sna*

Nježni zagrljaj lirike

Uvlastitoj nakladi autorice nedavno je objavljena knjiga pjesama pučke pjesnikinje **Marice Mikrut** *Korak do sna*. Riječ je o drugoj knjizi pjesama ove Sonćanke koja živi u Somboru, nakon naslova *Šokica slidi Isusa do kalvarije* iz 2018. godine.

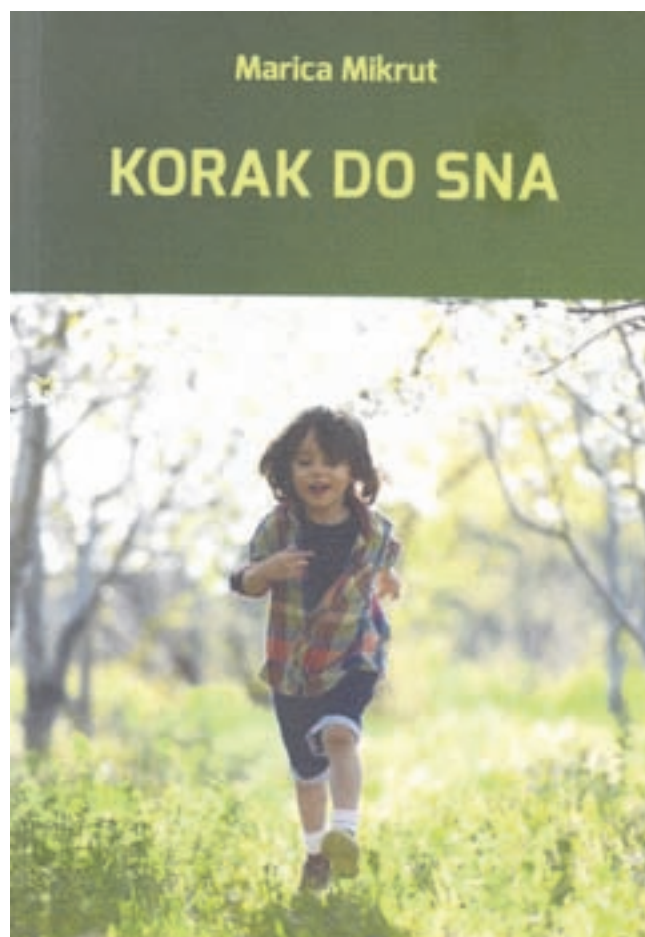
U knjizi *Korak do sna* zastupljeno je 66 pjesama pisanih šokačkom ikavicom i hrvatskim standardom. Recenzentica knjige **Mirjana Crnković Horvat** navodi kako Mikrut u zbirci nježnim i intimnim tonom obrađuje razne tematike, osobito zavičajnu i duhovnu. Kako dodaje, tu su i pjesme posvećene dragim ljudima, građevinama ili obljetnicama. Svemu je zajednički, po riječima recenzentice, intiman ton lirskog subjekta.

Marica Mikrut voli se poigravati lirskim subjektom: u nekima on će biti žensko, a drugi put muško. Osim tonaliteta i osjećajnosti, mogu se primijetiti i najdraži glavni motivi u knjizi, a to su prije svega zvijezde i cvijeće, navodi Crnković Horvat.

»Njezine duhovne pjesme bogate mnoštvom biblijskih i pejzažnih motiva, obraćaju se onome kome pišu vrlo neposredno i gotovo da se može osjetiti nježni zagrljaj lirskog subjekta (...) Bogatstvo i težinu pjesničke zbirke čini i jezik kojim je pisana jer je pisana na dvama govorima – ikavskome i ijekavskome. Zavičajne pjesme prikladno su pisane na ikavskom govoru ne bi li se dočarala autentičnost prostora, vremena i ljubavi o kojima se piše«, navodi ona.

Crnković Horvat ističe i kako su oblik i sadržaj zbirke gotovo u kontrastu: dok oblik pokušava ispuniti očekivanja pravilnom rimom i vezanim stihom, sadržaj se ni ne trudi pokazati savršenog čovjeka već upravo grešnoga, onoga koji se pred Bogom otkriva i koji se ne stidi tražiti da bude bolji.

»Duhovni i zavičajni motivi koji prevladavaju u zbirci uče da se čovjek ne mora uvijek osjećati kao da je nedovoljan, već može osjećati da je zauvijek voljen«, navodi Crnković Horvat.

Marica Mikrut rođena je 1953. godine u Sonti. Pjesme su joj objavljivane u kalendaru *Subotička Danica*, *Zvoniku*, *Miroljubu*, časopisu *Nova riječ*, zbirkama sa susreta *Lira naiva* i onih u Rešetarima kao i u zbirci pjesama pučkih pisaca Slavonije, Baranje i Srijema. Kao uglazbljene, pjesme su joj izvođenje i na festivalu *HosanaFest*.

D. B. P.

HKPD *Matija Gubec*

Seminar bunjevačkog stvaralaštva u Tavankutu

Organizaciji HKPD-a *Matija Gubec* u Tavankutu će od 10. do 15. srpnja biti organiziran dvanaesti Seminar bunjevačkog stvaralaštva. Seminar obuhvaća sljedeće teme: ples, tamburaške tradicijske melodije, tradicijski instrumenti Bunjevaca (gajde, frula), tradicijske vještine – izrada predmeta od slame. Prijavljeni polaznici opredjeljuju se za jednu od ova četiri područja. Ovogodišnja tema je *Prelo*.

Ciljna grupa sudionika seminara su plesači, umjetnički voditelji, koreografi, asistenti, umjetnički vokalni voditelj, zborovođe, umjetnički instrumentalni voditelji, svirači, garderobijeri, osoblje administracije i logistike udruga, etnolozi, etnomuzikolozi, etnokoreolozi i drugi zainteresirani za bunjevačko tradicijsko naslijeđe koji žele posjetiti i boraviti nekoliko dana u sredini koja je njegova autentična lokacija.

Popis predavača

Ples:

- **Ivica Dulić**, voditelj seminara: Izvorni oblici bunjevačkih plesova s osvrtom na tradicijsko i scensko oblačenje
- **Kata Suknović**, dipl. ing. tekstila: Vrste tekstila stare

bunjevačke nošnje te primjena novih materijala u izradi novih nošnji prema starim predlošcima – teorijsko predavanje

- **Tamara Štricki Seg**, master teoretičarka umjetnosti, etnomuzikološkinja: Bunjevačko pjevanje
- **Ljubica Vuković Dulić**, prof. povijesti: O povijesti Bunjevaca

- **Ladislav Suknović**, dipl. pravnik: Povijest HKPD-a *Matija Gubec* iz Tavankuta.

Tambura:

- **Vojislav Temunović**, profesor glazbene kulture i tambure: Glazbena pratnja bunjevačkih pjesama i plesova

Tradicijska glazbala:

- **Filip Golubov**, dipl. ing. poljoprivrede: Gajde i frula.

Izrada suvenira od slame:

- **Jozefina Skenderović**, profesorica u mirovini
- **Branka Vujić**, asistentica.

Troškovi i uvjeti smještaja

Cijena školarine je 30 eura za sve dane. Polaznici seminara bit će smješteni u višekrevetne sobe u prostorijama udruge i mjesne škole te dvokrevetne sobe u privatnom smještaju. Cijena punog pansiona (noćenje i tri obroka) je 20 eura po danu.

Opširnije na Facebook stranici *Seminar bunjevačkog stvaralaštva*.

Gostovanje u BiH

Nazorovi folkloraši u Vitezu

Folkloriši HKUD-a *Vladimir Nazor* iz Sombora gostovali su u Vitezu (BiH) na poziv tamošnjeg HKD-a *Napredak*. Predstavivši se bunjevačkim igrama, oni su sudjelovali na koncertu u Hrvatskom domu u Vitezu koji se tradicionalno organizira povodom Dana općine, Uskrsa i župe sv. Juraj.

Sutradan, na blagdan svetog Jurja, zaštitnika župe Vitez, domaćini i Somborci defilirali su u nošnjama prije svečana mise.

»Srdačno gostoprimstvo domaćina i ljepote grada Viteza urezali su lijepe uspomene u sjećanje a osobito naše folkloraše veseli činjenica da se trud i rad isplati jer je brojna publika pozitivno ocijenila nastup«, navode u *Nazoru*.

H. R.

Predstavljena knjiga *Djela velikana hrvatske umjetnosti 20. stoljeća u Novom Sadu*

Umjetnički mostovi među narodima

Poznato je kako su brojni hrvatski umjetnici, posebice za vrijeme zajedničkih država, stvarali na teritoriju i u kulturnom postoru Srbije. Napoznatiji je svakako kipar **Ivan Meštrović** čiji se spomenici – beogradski *Pobjednik* i novosadski *Svetozar Miletić* – ubrajaju u najpoznatije znamenitosti i simbole tih gradova. Doprinos ovoj temi svakako predstavlja i knjiga **Vladimira Mitrovića** *Djela velikana hrvatske umjetnosti 20. stoljeća u Novom Sadu : Ivan Meštrović, Ivan Vitić, Josip Seissel* objavljena u sunakladi Hrvatskog kulturnog centra Novi Sad i Zaklade *Spomen dom bana Josipa Jelačića* iz Petrovaradina, u kojem je u utorak, 25. travnja, i održana promocija.

Spomenik, muzej i groblje

Povjesničar umjetnosti i kroničar vojvođanske likovne i arhitektonske scene Vladimir Mitrović akcent u knjizi stavlja na tri djela: Meštrovićev spomenik **Svetozaru Miletiću**, **Vitićevu** zgradu Muzeja suvremene umjetnosti Vojvodine (prvobitno Muzej radničkog pokreta i narodne revolucije) i projekt Novog groblja u Novom Sadu **Josipa** i njegove supruge **Silvane Seissel**.

»Meštrović je projekt dobio, ako tako možemo reći, ovako u osobnoj pogodbi, odnosno gradski oci su taj spomenik naručili direktno od njega. Vitić i Seissel pobijedili su na natječajima. Natječaj za Muzej je bio raspisan 1959. godine, a natječaj za Novo groblje 1962. godine. Zbog financijskih problema Muzej revolucije je malo duže građen, ali smo na kraju ipak dobili remek djelo moderne arhitekture«, kaže Mitrović.

Po njegovim riječima, Meštrovićev spomenik nije dobro dočekan od likovne kritike.

»Oni su taj spomenik, odnosno tu Miletićevu gestu protumačili malo drugačije i zato je lošije ocijenjen naspram nekih njegovih drugih djela, dok ga je javnost sasvim normalno prihvatila. Vitić je imao zanimljivu karijeru, kao uostalom i Seissel. Vitić je sudjelovao i na još dva natječaja u Novom Sadu – natječajima za zgradu Opere i Dom JNA. Josip Seissel je dosta zanimljiva, renesansna ličnost. Bavio se u mladosti likovnom umjetnošću, objavljivao je radove u *Zenitu* **Ljubomira Micića** i autor je prve apstraktne slike na našim prostorima. Projektirao

je u međuratnom periodu Paviljon Kraljevine Jugoslavije u Parizu za šta je dobio Grand prix. Poslije rata bavio se uglavnom arhitekturom, ali nikad nije odustao od slikarstva. Meštrović ima više radova po Srbiji i većina je uglavnom poznata, a Seissel je recimo isto radio i Spomen-obilježje naroda Hrvatske u spomen parku žrtvama u Kragujevcu, zajedno sa suprugom Silvanom. Ostalo je mnogo njegovih radova iza njega, čuvaju se po muzejima u Zagrebu i u Beogradu i skoro svake godine nešto od toga se izlaže«, navodi Mitrović.

Obilježja gradske svakodnevice

Na promociji su govorili i predsjednica novosadskog HKC-a **Jasna Čordaš** (koja je istaknula kako je ovo knjiški prvijenac u nakladi udruge) i upravitelj zaklade *Spomen-dom bana Josipa Jelačića* **Darko Polić**.

»Ova tri djela vezana su za svakodnevnicu Novosađana, dio su vizualnog identiteta grada. Kroz djela visoke kvalitete ova tri autora mi promoviramo doprinos hrvatske zajednice razvoju Novog Sada, ali i na neki način šaljemo poruku matičnoj zemlji da i izvan njenih granica postoje značajna djela hrvatskih autora. Ideja Zaklade *Spomen-dom bana Jelačića* je da ona nije samo promoter narodnog stvaralaštva, već i urbane kulture i to je možda ono što nas odvaja od drugih sličnih udruga. Naša zaklada slavi univerzalne vrijednosti. Želimo biti most koji spaja«, kaže Polić.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Grada Novog Sada. Među ostalim, promociji su nazočili i predstavnici Veleposlanstva Republike Hrvatske u Srbiji, AP Vojvodine i Grada Novog Sada koji su u svojim govorima pozdravili objavljivanje ove knjige.

I. Benčik

U Golubincima svečano obilježen blagdan svetog Jurja

Pokušajmo živjeti po uzoru na srijemskog mučenika

Svečanim euharistijskim slavljem koje je predvodio srijemski biskup mons. **Đuro Gašparović** u zajedništvu sa srijemskim biskupom koadjutorom mons. **Fabijanom Svalinom** i svećenicima Srijemske biskupije, u

Golubincima je 24. travnja obilježen crkveni god, blagdan sv. Jurja, zaštitnika golubinačke župe.

Obraćajući se vjernicima biskup Gašparović je posebno istaknuo: »Sveti Juraj nam je uzor ljubavi prema Božjoj riječi koju je on slušao, izvršavao, čuvao i branio. I mi smo sačuvali vjeru čak i u teškim trenucima svoga života. Neka nam bude primjerom kršćanskog života žrtva svetoga Jurja i svih svetih mučenika, posebno srijemskih, koji su mnogo propatili. Ne bježimo od svetih sakramenata i živimo čvrsto u našoj vjeri. Neka naše obitelji budu zdrave kršćanske obitelji i pokušajmo više živjeti po uzoru na svetog Jurja«.

Prošla godina protekla je u znaku proslave značajnog jubileja, 250 godina postojanja. Godine 1773. došlo je do personalnog sjedinjenja Srijemske biskupije s Đakovačkom. Ta personalna unija trajala je sve do 2008. godine. Da su ostali zajedno, ove godine bi obilježili 250 godina zajedničkog suživota ili zajedničkog pastorala. U skladu s proslavom značajne obljetnice, župna crkva u Golubincima doživljava temeljitu restauraciju i uskoro će zasjati u novom ruhu.

»U crkvi je u zidovima presječen vlagu. Postavljena je hidroizolacija i u tijeku je isušivanje kapilarne vlage. Sljedeća faza je žbukanje posebnim malterom, zatim postavljanje nove električne instalacije, dalekovodnog sustava grijanja, zamjena oluka, dijela krovne građe, postavljanje behaton ploča i maljanje«, ističe župnik vlč. **Zdravko Čabrajac** i naglašava da se blagdan sv. Jurja tradicionalno slavi svake godine: »Tradicionalizam nam ponekad zna ukrasti skrivenu suštinu i bit samoga slavlja, ali to pokazuje da je patron prije svega prvi u koloni svjedoka za vjeru. Danas sve ma-

nje treba naučenih u vjeri, a sve je više samozvanih učitelja. Potrebno je više svjedoka koji će cijelim životom stajati iza onoga što nose u sebi. Sveti Juraj je u toj procesiji bio jedan od takvih«.

Biskup Svalina je istaknuo da 250. obljetnica župe u Golubincima govori o dugovječnosti i životu katoličke zajednice na prostorima Srijema od osamostaljenja, oslobođenja od Turaka, te da je struktuirana redovna hijerarhija uprave katoličke zajednice u Srijemu i izrazio nadu da će tako ostati i u budućnosti. »Srijem je specifičan po mnogo čemu. Prvo što je geografski dosta omeđen rijekama, s jedne strane je Dunav, s druge Sava. Ali kroz bližu i nešto dalju povijest ovaj prostor je obilježen velikim stradanjima, velikim egzodusom ljudi. To se prvo dogodilo nakon Drugog svjetskog rata kada je velika katolička zajednica nestala s ovih prostora. Veliki udar se također dogodio 1995. godine kada je odavde otišao veliki broj katolika. U biti je ova katolička zajednica teško ranjena, ali još uvijek živa i nadamo se da će tako i ostati. Poruka svima nama je da nas samo povratak istinskim vrijednostima kršćanskoga života može učvrstiti i osnažiti u onome što jesmo. To je svojevrsni izazov katoličkoj zajednici, poziv i poslanje, da u toj malenosti budemo kvasac društva u kojem jesmo i da budemo pokretač novih inicijativa i događanja za preobrazbu društva u kojima jesmo«, izjavio je biskup Svalina.

Osim vjernika iz Golubinaca i susjednih župa u Srijemu, proslavi blagdana su nazočili i predstavnici mjesne zajednice i Hrvatskog nacionalnog vijeća.

»Praksa HNV-a je takva da posjećujemo sve naše lokalne zajednice. Nastojimo biti prisutni i vidljivi među pukom i na jedan simboličan način dati obol našem narodu za dalje djelovanje. Ono što je za nas također važno i na čemu HNV konstantno inzistira je povezanost s Crkvom. Većina naše hrvatske baštine u Vojvodini jeste vezana na Crkvu. I zato sve što radimo nastojimo raditi u sinergiji s Katoličkom crkvom«, istaknuo je **Darko Baštovanović** iz HNV-a.

S. D.

Moći blaženog Bulešića u Vajskoj

U crkvu sv. Jurja u Vajskoj bit će donešene moći blaženog **Miroslava Bulešića**, istarskog svećenika i mučenika. Ovome slavlju prethodi trodnevnicu koja je započela jučer, 27. travnja.

Moći bl. Miroslava Bulešića bit će izložene 30. travnja, a svečana sveta misa koju će predvoditi postulator i vicepostulator za kauzu proglašenja blaženim Miroslava Bulešića, vlč. **Ilija Jakovljević** počinje u 11 sati. Vlč. Miroslav Bulešić je za slugu Božjeg proglašen 2004., a za blaženika je beatificiran 28. rujna 2013. godine.

Događanja na Bunariću

29. travnja – Ekumenski blagoslov bajkera, u 12.30 sati

1. svibnja – proslava 20. obljetnice Hrvatske zajednice Bračnih susreta, u 9 sati

6. svibnja – Prva subota, u 9.30 krunica, a u 10 sati je sveta misa

13. svibnja – Fatimska Gospa, u 17.30 krunica, u 18 sati sveta misa

Svibanjska pobožnost

Svibanjska pobožnost, kako i sam naziv kaže, je pobožnost koja se održava u svibnju, a predstavlja izražavanje čašćenje Blažene Djevice Marije. Ovo je stara tradicija Crkve koja svoje korijene vuče još iz srednjeg vijeka. Riječ je o pučkim pobožnostima koje su nastale tako da je narod nosio pred Djevicu Mariju bukete i vijence proljetnog cvijeća, ukrašavajući tako njezine kipove i slike. Pri tom su joj pjevali razne pjesme i molili marijanske molitve, napose krunicu i litanije. Vremenom se ta pobožnost ukorijenila u cijeloj Crkvi, a otkako je u XVI. stoljeću odobrena i preporučena, predstavlja narodu vrlo drag oblik štovanja nebeske Majke. Pobožnost se obično obavlja prije večernje svete mise.

Piše: dipl. theol. Ana Hodak

Četvrta vazmena nedjelja obilježava se kao nedjelja Dobrog pastira. Isus je onaj koji je pastir i brine za svoje stado. Ta je slika Izraelcima bila razumljiva, jer su se mnogi među njima bavili čuvanjem stada. Znali su kolika je odgovornost na pastiru i kolika je briga potrebna da se stado sačuva. Oni koji su čuvali svoja stada znali su i kolika je ljubav pastira prema svojim ovcima. Suvremenom čovjeku možda je malo teže shvatiti povezanost pastira i stada, no Isus svojom prisposodobom tumači to na tako razumljiv način da i onaj koji nikada nije čuvao ovce može shvatiti što znači briga i uloga pastira (usp. Iv 1,1-10).

Slijediti Kristov glas

Evangelist Ivan nam je zapisao kako Isus sam za sebe kaže da je on pastir dobri. On za svoje ovce polaže život i one idu za njim. Potom kaže da je on vrata koja vode u Kraljevstvo nebesko: »Ja sam vrata. Kroza me tko uđe, spasit će se« (Iv 10,9). On se naziva dobrim pastirom, a ne samo pastirom, jer kao i u svemu, postoje ljudi koji loše obavljaju svoje službe. Pastiri namjenci često nisu mnogo brinuli o stadu, niti bi se izlagali opasnostima da bi stado sačuvali. Dobri pastir je onaj koji brine o svojim ovcima, onaj koji život za njih daje, za njihovo spasenje. Takvom pastiru ovca je bila sve. Značila mu je sigurnost. A ovca posjeduje sposobnost da prepozna glas svoga pastira, te ga po tome glasu slijedi. Pastir, jer voli svoju ovcu, svaku poimence naziva, svaku dobro poznaje, a ako neka fali, on zna točno koja je.

Kršćani su Kristovo stado. On je dobri pastir koji je položio život svoj za ovce svoje. Svakoga ponaosob poznaje i za svakog brine. A kršćani trebaju moći prepoznati Kristov glas u mnoštvu drugih glasova, koji ga zovu i nešto mu nude, treba pre-

Dobri pastir

poznati glas svoga Pastira koji mu nudi ono najvrjednije – život vječni. Tko uspije u mnoštvu glasova razlikovati Kristov, ići će pravim putem. To je težak put na kojemu vrebaju različite opasnosti, ali tu je Dobri pastir da zaštiti i obrani svoje, jer mu je važno da ne zalutamo na stazama života, da se ne izgubimo nego da uz njega ostanemo, jer: »Ja dođoh da život imaju, u izobilju da ga imaju« (Iv 10,10).

Ove nedjelje kroz lik Dobroga pastira slavimo Isusovu brigu i ljubav za ljude. Iako je prošla korizma, te sve rjeđe razmišljamo o njegovoj mucu, slika Dobroga pastira podsjeća nas na njegovu žrtvu i brigu za nas. On razumije našu zbunjenost ponudama svijeta i lažnih pastira, zato nas podsjeća da je jedino njegov glas onaj koji treba slijediti, da nas jedino on vodi k Božjem kraljevstvu, iako nam se često čini da su druge ponude bolje i primamljivije. Za Isusom treba ići, čak i kada je taj put teži od svih drugih putova, jer to je jedini pravi put kojemu je cilj u Nebu.

Moliti za pastire

Ova nedjelja je i nedjelja molitve za duhovna zvanja. Svećenici i redovnici su Kristovi službenici u svijetu, koji su se stavili potpuno njemu na raspolaganje. Oni su ti koji služe Dobrome pastiru te su i sami pastiri stado koje im Krist povjerava, vodeći brigu da to stado ide Kristovim putem. Zato je važno moliti za duhovna zvanja, moliti da Bog iz naših zajednica pozove mladiće i djevojke te još snažnije moliti da se pozvani ohrabre odazvati Božjemu pozivu kako nam stada ne bi ostala bez pastira, bez Kristovih službenika. Moliti treba i za one koji su se već odazvali i vode kršćane bliže k Bogu za: svećenike, redovnike, biskupe i papu. Njihova je služba teška, a čovjek je sam po sebi krhak bez Božje pomoći.

Kalvarije po Vojvodini (VI.)

Lemeška kapela na kalvariji mjesto hodočašća

Početak XX. stoljeća

Osim crkve u centru sela, jedno od prepoznatljivih arhitektonskih zdanja u Lemešu su kalvarija i kapela posvećena Gospi od Milosrđa, koje se nalaze na brijegu nedaleko od crkve. Kapela je podignuta na mjestu stare, koja je postojala od 1767. godine. Nema preciznih podataka je li kapela na kalvariji koja se vidi na fotografijama s početka XX. stoljeća nova ili obnovljena ona iz 1767. godine, ali sačuvane fotografije dokaz su i da je prije izgradnje sadašnje kapele na kalvariji na tom mjestu postojala kapela.

Po odobrenju Subotičke biskupije, a na inicijativu tadašnjeg lemeškog župnika **Bolte Agatića**, stara kapela je srušena 1924. godine i počelo je zidanje nove. Kapelu je projektirao somborski inženjer **Svetozar Krotin**, a izgradnjom je rukovodio građevinski poduzetnik **Jozef Bazler**. Građena je u neoklasicističkom stilu, na tri nivoa. U podrumu su kosturnice, u prizemlju je sama crkva, a na krovu su dva tornja i tri križa. Izgradnja je financirana iz kase crkvenog patronata, prodaje kosturnica, posuđenica od susjednih župa i osobnim donacijama župnika Agatića. Postaje križnog puta su od crkve u centru sela do vrha brijega gdje je kapela, a s lijeve i desne strane je groblje.

Izgradnja nove kapele trajala je četiri godine, a kapelu je na Snježnu Gospu, 5. kolovoza, posvetio biskup **Lajčo Budanović**. On je tada darivao sliku Blažene Djevice Marije koja je sačuvana do danas.

Kada je odlučeno da se gradi nova kapela na kalvariji, želja je bila da Lemeš postane novo hodočasničko mje-

Gradnja nove kapele

sto, jer su stvaranjem nove države i povlačenjem granica mjesta na koja su hodočastili vjernici iz tih dijelova Bačke ostala s druge strane granice. Svetište u Lemešu otvoreno je za vjernike Hrvate, dok je u tridesetak kilometara udaljenom Doroslavu bilo svetište za vjernike Mađare.

Kapela na kalvariji bila je hodočasničko mjesto narednih 20 godina, a posljednji puta hodočašće je bilo 1947. godine. Od te godine kapela polako pada u zaborav i godinama je propadala. Prema pisanoj dokumentaciji pokojne **Lucije Knezi** kapela je zapuštena stajala sve do 80-ih godina kada je u Lemeš došao župnik **Marko Vukov**. On je inicirao čišćenje prostora oko kapele, podruma, elektrifikaciju kapele, a sredstva su osigurali sami župljani. No, odlaskom župnika Vukova staju daljnji radovi na obnovi i tako je bilo sve do 1995. godine kada u Lemeš dolazi sadašnji župnik **Antal Egedi**. Nakon njegovog dolaska sređuje se ravan krov na kapeli, obnavlja se Golgota na krovu kapele, jer su stari drveni križevi bili skinuti. I ovoga puta radove su financirali župljani, a dio novca osiguran je i iz crkvene kase. Obnovljene su tada i postaje križnog puta, također darovima vjernika.

Između 2011. i 2014. kapela je obnovljena iznutra zahvaljujući donacijama **Katarine** i **Ivana Kaića**, te **Ágnes** i **Pétera Klinovszkog**. Vanjske radove na obnovi financirao je nekadašnji stanovnik Lemeša **András Matyús**, te Lemešani koji rade u Njemačkoj i Viteški reda Sv. Jurja.

Koncem 90-ih godina prošlog stoljeća u Lemeš se ponovno vraćaju hodočasnici. Godine 1999. bili su prisutni hodočasnici iz susjednih sela, a već naredne godine iz svih mjesta općine Sombor.

Z. V.

Foto: Ivan Horvat

O prezimenima bačkih Hrvata (XLII.)

Švraka

Prezime se javlja i u Subotici i Somboru. Najpoznatiji nositelj ovog prezimena je **Franjo Švraka** (Ferenc Svraka). Rođen je u Somboru 20. I. 1885. u obitelji **Antuna Švrake** i **Marije Džinić**. Njegovi roditelji su se vjenčali 7. X. 1867. u Čonoplji. Franjin otac je prije toga bio u braku s **Magdalenom Bošnjak** (vj. 5. VIII. 1861. u Čonoplji). Franjin djed i baka bili su **Stipan Švraka** i **Janja Gromilović** (vj. u Somboru 10. XI. 1829.). Dakle, nasuprot nekim tvrdnjama, Franjo Švraka bio je Bunjevac Hrvat, a ne Mađar. Istina, mađarski izvori podcrtavaju da je bio bunjevačkog podrijetla, a mađarskih nacionalnih osjećanja.

Švrakina biografija uvrštena je u knjizi *Sudbine svećenika u sjeni kukastog križa (nacizma) i crvene zvijezde (komunizma)* (Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában), čiji je autor **Károly Hetényi Varga**. Navodno je više puta govorio svojim kolegama svećenicima: »Nije istina da su Mađari tlačili Bunjevce. Kada smo otišli u Budimpeštu na Euharistijski svjetski kongres, masa je vikala: Živjeli Bunjevci«. Švraka se 1927. natjecao za somborsku župu, ali ga je pobijedio **Antun Skenderović**. Umjesto toga, dobio je župu u Novom Sadu.

Okupacija

Švraka je bio jedan od mjesnih prvaka koji su dočekali mađarske okupacijske vlasti. Naime, 17. IV. 1941. vojni zapovjednik Novog Sada **János Vörös** primio je Švraku kao predstavnika novosadskih Mađara u audijenciju, koja je priređena u kompleksu Banovine. Pored njega, ondje su bili prisutni predstavnici bivšeg propalog režima: dunavski ban **Milorad Vlaškalin**, novosadski gradonačelnik **Miloš Petrović**, te predstavnici Nijemaca **Franz Eidlik**, **Otto Derner**, dr. **Richard Derner**, **Ludwig Rex** i **Franz Hamm**. Nakon sloma fašističke okupacije 1944., komunističke vlasti su ga uhitile, ali ga nisu dugo držale.

Mađarski izvori tvrde da su subotički biskup **Ljudevit Budanović** i župnik **Blaško Rajić** učinili sve da se Švraka oslobodi.

Ženin pridjevak

Za vrijeme okupacije Franjo Švraka sastajao se s predstavnicima okupacijske vlasti. Jedan od istaknutijih je bio podžupan Bačke županije **Ernő Bajsay**. On je rođen u Budimpešti 15. XI. 1893. kao sin **Ernesta Bauera** st., ministarskog računovođe (miniszteri számtiszt) i **Etelke Langer**. Godine 1928. promijenio je svoje njemačko prezime, uzevši kao zamjenu – Bajsay, što je zapravo bio pridjevak uz djevojačko prezime njegove supruge **Šarolte**, r. **Vojnić od Bajše** (!). Šarolta (r. 1903.) je bila kćer baruna **Stipana Vojnića** i **Erzsébet**, r. **Széchényi**. Za Bauera se udala 25. VI. 1919. u Somboru. Po ocu je vukla podrijetlo od prvog suca povlaštenog kraljevsko-

komorskog grada Sent Marija **Stipana Vojnića**, rodonačelnika plemenite grane Vojnića, koji su kasnije dobili pridjevak od Bajše. Njena genealogija izgleda ovako: Stipan i **Anđelija Vidaković**; **Mihajlo** (r. 11. VIII. 1735.) i **Katarina Petrešević**; **Mihajlo** (r. 2. X. 1774.) i **Ivana Demković**; **Karlo** (r. 24. I. 1801.) i **Barbara Lenard**; **Žigmund** (r. 25. III. 1826. u Bačkom Gradištu) **Adalberta Zako**; Stipan (2. VII. 1860.) i **Erzsébet Széchényi** (vj. u Somboru 3. V. 1888.) **Ernő Bajsay** je poslije pada okupacijske uprave procesuiran u Jugoslaviji. Vrhovni sud Vojvodine ga je 1946. osudio na smrt vješanjem. Prema Švrakinim riječima, pred izvršenje smrtno kazne je rekao: »Stanite, moj sin će se osvetiti za ovo« (Megálljatok, a fiam meg fogja ezt bosszulni). Zapravo, njegov sin se već tada nalazio u Americi.

Švraka je umro 1968. u Novom Sadu.

Žedničanka u foto studiju

I mati fotografiju iz fotografskog studija početkom XX. stoljeća i još u ovakvoj svili samo su rijetki mogli sebi priuštiti. Nesumnjivo se radilo o bogatom sloju društva, u ovome slučaju potomku jednog od najbogatijih Subotičanina onoga vremena.

Špencil za struk

Na fotografiji se vide dvije djevojke, a nama je poznata djevojka s lijeve strane. Bila je to **Cilika Vukov** iz Žednika koja se s prijateljicom fotografirala 1910. godine u foto studiju u Subotici. Na poledini fotografije piše naziv studija i adresa na mađarskom jeziku: *Szombathy Karoly, Szabadka Deák utca 3.*

Prijateljice na fotografiji nose bunjevačku svilu. Haljine su tamne boje, a ukrašene su svjetlijim cvjetovima i najvjerojatnije srebrnim gumbima na gornjem dijelu. Obje imaju i povezane svilene marame na dva kraja. Ono što na fotografiji posebno dolazi do izražaja je njihov tanak struk, odnosno uzak gornji dio ruha, i široke suknje. Za takav efekt pored vitkog stasa kakav su imale obje djevojke s fotografije, naša sugovornica **Marga Sudarević** iz Žednika kaže da se nosio špencil. Pojašnjava, metalno je to pomagalo koje se nosilo ispod odijela, a sastojalo se od federa i žica koje bi odigle i nosile sve te teške suknje. Marga kaže da djevojke da fotografiji sigurno imaju više od pet podsuknji koje drži špencil. Sjeća se sugovornica kako je špencil vidjela kao mala i s njime se igrala kod bake, ali kaže da ga nije nikada nosila.

Obitelj Vukov

Tvrdnju da Cilika potiče iz imućne obitelji pored činjenice da na sebi ima skupocjenu odjeću i da se fotografirala u fotostudiju potkrepljuje i vlasnica fotografije **Marga** (rođena **Vukov**), inače Cilikina nećaka. Marga nam priča kako je Cilikin dida **Marko Vukov** proglašen u ono vrijeme, s kraja XIX. stoljeća, jednim od osam najbogatijih Subotičanina. Živio je u Žedniku i bavio se poljoprivredom. Vlasnica fotografije Marga također je njegova potomka te kaže da je njegovo bogatstvo bilo toliko veliko da se nije potrošilo generacijama kasnije.

Cilika, pa i Marga su od Vukov **Grbošovich**, a osim tog prdačnog imena, za Vukove postoji još i **Peračini**, **Pate-**

rovi i **Čonjini**. Najviše obitelji s prezimenom Vukov bilo je, a ima i sada, u Žedniku. Ondje su, priča nam sugovornica Marga prdačni Grbošovi, Peračini i Paterovi, dok su Čonjini u susjednom selu Bikovu.

Kako nam Marga pojašnjava, Grbošovi su dobili nadimak zbog dide koji je bio gurav te imao grbu na leđima. Peračini su prozvani zbog anegdote s tržnice. Jednog od Vukova je žena poslala da kupi *pralju*, peraču što je putem stalno ponavljao kako ne bi zaboravio te su ga zbog toga nazvali Perača. Paterovi su imali u obitelji jednog fratra, dok za Čonjine Marga ne zna zašto nose takav nadimak.

J. D. B.

TURISTIČKA ORGANIZACIJA GRADA SUBOTICE

Broj: 196/2023 ; Dana: 21. 4. 2023.

Temeljem članka 41. i 42. Zakona o turizmu (*Sl. glasnik RS*, br.17/2019) i čl. 19., 20. i 21. Statuta Turističke organizacije grada Subotice, Upravni odbor Turističke organizacije grada Subotice na 29. sjednici održanoj 21. 4. 2023. godine donio je odluku da raspisuje:

JAVNI NATJEČAJ ZA IMENOVANJE RAVNATELJA TURISTIČKE ORGANIZACIJE GRADA SUBOTICE

Podaci o ustanovi: Turistička organizacija grada Subotice, Trg slobode 1, 24000 Subotica, PIB:106571652, MBR:08915733.

Radno mjesto koje se popunjava: Ravnatelj Turističke organizacije grada Subotice.

Opis poslova: Ravnatelj predstavlja i zastupa Turističku organizaciju, izvršava odluke Upravnog odbora, organizira i rukovodi radom Turističke organizacije, osigurava zakonitost rada Turističke organizacije, predlaže godišnji program rada, predlaže akte koje donosi Upravni odbor, podnosi izvještaj o poslovanju i godišnji obračun, donosi Akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, odlučuje o pravima i obavezama zaposlenih u Turističkoj organizaciji, vrši druge poslove određene zakonom, Odlukom i ovim Statutom.

Mandat ravnatelja: Ravnatelj se imenuje za period od 4 (četiri) godine s pravom ponovnog izbora.

Uvjeti: Pored općih uvjeta propisanih Zakonom, kandidat mora ispunjavati i sljedeće uvjete:

- 1) Stečeno visoko obrazovanje na osnovnim akademskim studijama u opsegu od najmanje 240 ESPB bodova, master akademskim studijama, specijalističkim akademskim studijama, specijalističkim strukovnim studijama, odnosno na osnovnim studijama u trajanju od najmanje četiri godine ili specijalističkim studijama na fakultetu;
 - 2) Radno iskustvo od četiri godine, od čega najmanje dvije na rukovodećim poslovima;
 - 3) Aktivno znanje stranog jezika koji je obuhvaćen nastavnim planom i programom ministarstva nadležnog za poslove prosvjete.
 - 4) Da je državljanin Republike Srbije
- Posebni uvjeti:
- Da nije osuđivan na kaznu zatvora od najmanje 6 (šest) mjeseci;

Broj izvršilaca: 1

Prijava na Javni natječaj i dokazi koji se prilažu uz prijavu: Prijava na natječaj, s dokazima, podnosi se preporučenom pošiljkom ili osobno na adresu: Turistička organizacija grada Subotice, Trg slobode 1, 24000 Subotica, s naznakom »Javni konkurs za imenovanje direktora – NE OTVARATI«.

Datum predaje preporučene pošiljke u pošti smatrat će se datumom predaje prijave po natječaju.

Dokazi koji se prilažu uz prijavu na javni natječaj:

- Izvod iz matične knjige rođenih (original ili ovjerena preslika);
- Uvjerjenje o državljanstvu Republike Srbije (original ili ovjerena preslika);
- Diploma/uvjerenje o stečenom obrazovanju (original ili ovjerena preslika);
- Dokaz o radnom iskustvu (ovjerena preslika radne knjižice i/ili potvrda poslodavca);
- Ovjerenu presliku indeksa ili uvjerenja fakulteta o položenim ispitima iz koga je vidljivo da je kandidat slušao i položio ispit/e iz stranog jezika ili certifikata o aktivnom znanju stranog jezika
- Uvjerjenje da kandidat nije osuđivan na kaznu zatvora od najmanje 6 (šest) mjeseci.
- Preslika osobne iskaznice;
- Životopis s podacima za kontakt.

Rok za podnošenje prijave je 15 (petnaest) dana od dana oglašavanja javnog natječaja.

Osoba zadužena za komunikaciju i obavještenja o natječaju: Goran Tešović, predsjednik Upravnog odbora Turističke organizacije grada Subotice, kontakt telefon: 060/686-46-46

Proveru znanja i vještina kandidata čije su prijave blagovremene, razumljive, potpune i uz koje su priloženi svi potrebni dokazi vrši Upravni odbor Turističke organizacije grada Subotice u razgovoru s kandidatom, o čemu će kandidat blagovremeno biti obaviješten telefonskim putem ili elektroničkom poštom.

Neblagovremene, nerazumljive ili nepotpune prijave i prijave uz koje nisu priloženi svi potrebni dokazi u originalu ili ovjerenoj preslici, neće se uzimati u razmatranje i bit će odbačene zaključkom Upravnog odbora protiv koga nije dozvoljena posebna žalba.

Natječaj provodi Upravni odbor Turističke organizacije grada Subotice.

Predsjednik upravnog odbora, Goran Tešović

Uspješan nastup recitatora na hrvatskom jeziku

Zlatna recitatorica Vojvodine

Emilia Tonković iz OŠ *Ivan Milutinović* iz Subotice osvojila je zlatnu diplomu i plasman na republičku smotru recitatora dok je **Ivan Huska** iz Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata Subotica osvojio zlatnu diplomu – rezultati su 53. Pokrajinske smotre recitatora *Pjesniče naroda mog* koja je održana od 21. do 23. travnja u Sečnju. Tijekom ova tri dana na bini se predstavilo oko 140

recitatora iz cijele Vojvodine koji su kazivali poeziju na svom materinskom jeziku. Podijeljene u tri dobne skupine: mlađi, srednji i stariji uzrast, peteročlani žiri je svakodnevno proglašavao po 18 najboljih recitatora Vojvodine kojima je uručio zlatne diplome. Među njima odabrano je po 9 recitatora koji će nastaviti natjecanje na Republičkoj smotri recitatora *Pjesniče naroda mog* polovicom svibnja u Valjevu.

Na hrvatskom jeziku je ove godine na pokrajinskoj razini recitiralo tri učenika, svaki u različitoj kategoriji. Pored Emilie i Ivana nastupio je i **Marijan Rukavina**, koji je također poznat među recitatorima.

Ponosni na naše recitatore čestitamo im na odličnom predstavljanju, postignutim nagradama a Emiliji, koja nastavlja natjecanje, želimo sretan put i čvrst glas u Valjevu.

B. I.

Hrckov spomenar

ZOVEM SE: **Milan Mikulić**

IDEM U ŠKOLU: OŠ *Matko Vuković*, Subotica 5. razred

IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI: treniram nogomet

VOLIM: igrice

NE VOLIM: školu

U SLOBODNO VRIJEME: igram nogomet

NAJ PREDMET: tjelesni odgoj

KAD ODRASTEM ŽELIM BITI: nogometaš

Too
toth optika

DR. TOOTH

551-045

Subotica, kod glavne pošte.

Traže se vozači C i E kategorije s hrvatskim ili mađarskim putnim ispravama za posao u Njemačkoj u okolini Stuttgarta i Ludwigsburga.
Tel.: + 4917621561026 ili 064/1826160.

Prodaje se elevator, plug leopard dvobrazni, špediter, auto lada samara (i krovni nosač i auto prikolica trabanta), motor.
Tel.: 024/528-682.

Hrvatska obitelj iz Zagreba koja živi u Segedinu (Mađarska) traži ženu za čuvanje osmomjesečnog djeteta i pomoć u kućanstvu na duže razdoblje. Plaćanje 800 eura. Stan i hrana osigurani, slobodni dani i ostalo po dogovoru. Kontakt telefon: Mirko, 0036-30-288-93-33.

Izdaje se u arendu – zakup poljoprivredno zemljište oko 2,5 km južno od sela Golubinci, površine 42 a i 73 m², parcela broj 7138 K. O. Golubinci. Dragan 063/509-902.

Prodajem ili mijenjam poslovni prostor u neposrednoj blizini centra Šida površine 100 m², za nekretninu na Hrvatskom primorju. Sve informacije na telefon: 062/8681437 ili 064/6590730.

Prodajem kuću za odmor, 40 m² na placu od 500 m², na Hvaru, s dvije sobe, kuhinjom i kupatilom, s namještajem. Kuća je 13 km od Sućuraja, 100 m od glavnog puta. Do mora je 1 km ili 2,2 km. Cijena 45.000 eura. Tel.: 062 205973.

Prodaje se trobrzdni plug (14 cola) obrtač *regent* fiksno s predplužnjacima i 2 crtala i 2 kotača u radnom stanju (2.200 eura). Telefon: 064-228-11-00.

Potreban konobar ili konobarica za rad u sezoni na Pelješcu. Osigurana je hrana, smještaj, plaća je po dogovoru. Kontakt osoba Jasmina Kušić +385-99-5977155.

Poklanjam autorsko djelo. 40 inovacija, tehnologija, izuma, poslovnih projekata iz raznih oblasti proizvodnje i usluga. Tel.: 064/499-2342 (viber).

Prodajem poljoprivredno zemljište, parcele broj 33565/1 i 33564 k.o. Donji Grad, za 8.500 eura/jutro. Kontakt 064/3758889.

SOMBOR- Prodajem kompletno završenu termoizoliranu veću katnicu sa suteronom, garažom, ljetnom kuhinjom, svim komunalijama i CG u centru grada. Tel.: 025-5449220; 064-2808432.

Gradska uprava Subotica, Tajništvo za poljoprivredu i zaštitu životnog okoliša, Služba za zaštitu životnog okoliša i održivi razvoj, temeljem članka 16., 20. i 29. Zakona o procjeni utjecaja na životni okoliš (*Sl. glasnik RS*, br.135/04 i 36/09) objavljuje:

OBAVIJEST O PODNIJETOM ZAHTEJUV ZA DAVANJE SUGLASNOSTI NA STUDIJU O PROCJENI UTJECAJA PROJEKTA NA ŽIVOTNI OKOLIŠ

Nositelj projekta PLAY RADIO DOO Beograd-Zemun podnio je dana 20. 4. 2023. godine Zahtjev za davanje suglasnosti na studiju o procjeni utjecaja na životni okoliš projekta: Studija o procjeni utjecaja na životni okoliš FM radio stanice RADIO PLAY 103.9, Subotica, na k. p. 3723/3 K. O. Stari grad (46.06081°, 19.39544°). Zahtjev je evidentiran u pisarnici Gradske uprave Subotica pod brojem IV-08/I-501-94/2023

Javni uvid u predmetnu Studiju može se izvršiti u Gradskoj kući u Subotici, Trg slobode 1, u prostorijama Službe za zaštitu životnog okoliša i održivi razvoj, I. kat, soba 130, svakog radnog dana od 10 do 12 sati od 28. 4. 2023. godine do 26. 5. 2023. godine, kao i elektronički na sajtu Grada Subotice (www.subotica.rs -> *Životna sredina* -> *Oglasna tabla*: http://data.subotica.rs/_transfer/studija_play_radio.pdf).

Pozivamo zainteresiranu javnost da mišljenja u vezi s predmetnom studijom dostavi u pisanoj formi, elektronički na adresu zivotnasredina@subotica.rs, odnosno poštom ili osobno u prostorije Službe najkasnije do 29. 5. 2023. godine.

Javna prezentacija Studije i javna rasprava bit će održana 30. 5. 2023. godine s početkom u 12 sati u Gradskoj kući u Subotici (Trg slobode 1, I. kat, soba 130).

Besplatni mali oglasi uz kupon iz Hrvatske riječi koji

VAŽI DO 2. 5. 2023.

Poštovani čitatelji našeg i vašeg tjednika, i dalje nastavljamo objavljivati rubrike malih oglasa u kojima možete objavljivati sve ono što želite prodati, mijenjati, kupiti ili darovati. Jedini uvjet za objavu vašeg malog oglasa je priložen kupon kojega objavljujemo u svakom broju *Hrvatske riječi*. Duljina malog oglasa ne smije prelaziti više od 30 riječi.

Uredništvo

HRVATSKI PROGRAM NA RTV-U

Informativna emisija na hrvatskom jeziku *Dnevnik*, u trajanju od deset minuta, emitira se od ponedjeljka do subote u terminu od 17.45 na Drugom programu Radio-televizije Vojvodine.

Emisija *Izravno* – rezime najvažnijih događaja u hrvatskoj zajednici tijekom tjedna – na programu je nedjeljom u 16, a *Svjetionik* – o političkim i kulturnim događanjima u zajednici – nedjeljom od 16.30 sati. Obje emisije traju pola sata.

Polusatne radijske emisije s raznovrsnim temama iz hrvatske zajednice, na Trećem programu Radija Novi Sad emitiraju se utorkom i subotom u terminu od 14.15 sati.

GLAS HRVATA

Radijska emisija *Glas Hrvata* u produkciji HKD-a *Vladimir Nazor* iz Stanišića emitira se na valovima Radio *Fortuna*, na frekvenciji 106,6 Mhz, subotom od 16 do 17 sati.

Vijesti ove produkcije, u tekstualnom obliku, mogu se pročitati na internetskom izdanju Novog Radio Sombora.

HRT

Emisije programa za Hrvate izvan RH emitiraju se ponedjeljkom, utorkom, srijedom i četvrtkom na Drugom programu HTV-a poslije 18 sati i to prema sljedećem rasporedu:

- ponedjeljak u 18 sati i 20 minuta – dokumentarni film o Hrvatima izvan RH
- utorak u 18 sati i 20 minuta – *Glas domovine*
- srijeda u 18 sati i 20 minuta – *Pogled preko granice* – Hrvati u BiH
- četvrtak u 18 sati i 10 minuta – *Globalna Hrvatska*

Emisije se repriziraju ponedjeljkom i srijedom (dokumentarni filmovi o Hrvatima izvan RH i *Pogled preko granice*) na HTV 4 od 20 sati i 30 minuta, a *Globalna Hrvatska* reprizira se na HTV 4 subotom u 17 sati i 10 minuta. Na satelitskom HRT Int. sve spomenute emisije prikazuju se u skladu s vremenskim zonama, a mogu se pogledati i na multimedijskoj platformi HRTI te na internetskom portalu *Glas Hrvatske*.

VINKOVAČKA TELEVIZIJA

Televizijska emisija *Hrvatska rič iz Vojvodine* u trajanju od 45 minuta, emitira se petkom od 21 sat i 45 minuta. Emisiju realizira redakcija NIU *Hrvatska riječ*.

Sve u svemu, jasna je njena spontana nametljivost i moja odluka da još malo čeprkam po njejoj ponudi.

Bajkovita mjesta Italije

Prvo bajkovito mjesto Italije koje sam odabrala pravi je prikaz provincijske Italije. Tremosine je mala općina na jezeru Garda. Na ovom mjestu podnožje Alpa uranja u najčišće vode jezera, gdje se miješaju svježi alpski i topli mediteranski zrak. Put do ove bajke vodi cestom uklesanom u stijenu, a Tremosine je odlična opcija za one koji vole prirodu, avanturu i žele se opustiti u tišini.

Najcvjetniji gradić

Sljedeća bajka ide u buket jer govori o malom gradu koji se smatra najcvjetnijim na svijetu. Riječ je zapravo o selu Spello koje se nalazi u Umbriji, jedinoj talijanskoj regiji na južnom dijelu Apeninskog poluotoka koja nema izlaz na more. Njegove krivudave ulice idealne su za popodnevnu šetnju, a obožavaju ga fotografi, gurmani i svi oni koji za odmor traže ugodan, opuštajući i tipičan srednjovjekovni grad. Zbog svog atraktivnog položaja, beskrajnog zelenila i šarmantnih vinskih cesta Umbria je prozvana Zelenim srcem Italije, a Spello njezinim najljepšim i najvrjednijim draguljem.

Obalni gradić Portofino, sa samo nekoliko stotina stalnih stanovnika, jedan od najljepših u koji možete uploviti brodom. Kamene uličice, dobri restorani i hoteli, a sve to uz atmosferu »malog mista«, Portofino je zasigurno jedan od bisera pokrajine Ligurija.

San Gimignano je jedan od najbolje očuvanih i najljepših srednjovjekovnih gradova u Italiji. Okružen zidinama s prekrasnim kraljicom od 14 tornjeva boje meda, ovaj toskanski dragulj ima što ponuditi ljubiteljima umjetnosti, kulture, putovanja, gastronomije... Nazivaju ga i srednjovjekovnim Manhattanom, a zbog ljepote i bogate povijesti, cijeli je grad pod zaštitom UNESCO-a.

S oko 450 stanovnika i ukupnom površinom od 2,25 četvornih milja, Levanzo je najmanji od tri dijela sicilijanske zapadne obale i vrijedi ga posjetiti ako pokušavate pobjeći od vreve modernog života. Nakon posjeta ovom mjestu možete se zaustaviti na jednoj od brojnih plaža na otoku, kao što je Cala Tramontana – izolirana uvala – obzidana naslagama stijena...

Popis takvih malih mjesta je jako dug, a sigurna sam da će biti i duži ako se istraživanje krene s mjesta. Nešto čemu se posebno veselim je upoznavanje svih tih divnih ljudi koji žive u ovim bajkovitim gradićima. Sigurna sam da su puni osmijeha, prekrasnih priča i inspiracije. I da, vole pjevati.

Gorana Koporan

Poziv Italije

Mala mista

I ma sad već neko vrijeme kako me Italija zove, i to ne konkretno već se samo suptilno provlači, uvlači, zavodi i sebi navodi. Počelo je na nekoj radionici kada je trebalo izmaštati čime bismo se bavili da možemo zane-mariti sve trenutne okolnosti. Ja sam, između ostalog, zamislila sebe kako posjedujem malu konobu, u nekom za-bačenom talijanskom gradiću, za koju su rijetki čuli i koja se nalazi na samoj obali mora. Tamo razvlačim i pečem pite, kuham kavu, razgovaram s lokalcima i dočekujem slučajne turiste. One koji su preko dobrih znalaca saznali za naše mjesto. Odakle mi, od sve ljubavi prema našem Jadranu, ideja da se nastanim baš u Italiju, evo ne znam. Tako je kako je.

Onda sam u nekom istraživanju željenih aktivnosti opet naišla na Italiju. I skoro sam, tražeći glazbu koja će mi uljepšati dan, posao i trenutak stvorila album talijanske glazbe.

Veliki uspjeh mlade tenisačice TK *Spartak*

ITF naslov za Lanu Virc

Broj jedan

U proteklih 365 dana Lana Virc je, po postignutim turnirskim rezultatima, najuspješnija mlada tenisačica u Europi i trenutačno zauzima prvo mjesto u utrci za listopadski masters turnir u Monte Carlu.

Na sportskim stranicama *Hrvatske riječi* već smo nekoliko puta pisali o teniskim uspjesima mlade su-botičke tenisačice **Lane Virc** (15) i bilježili pobjede u nastupima u natjecateljskim kategorijama uzrasta do 14 i 16 godina. Početkom ove godine je, pod stručnim vodstvom trenera **Veselina Rakočevića**, nanizala nekoliko odličnih rezultata na međunarodnoj razini (osvojen ETA turnir u Velom Lošinj, finale Novog Sada i naslov pobjednica igre parova u Pančevu u konkurenciji U16), a onda su odlučili, na domaćem terenu, zaigrati u višoj starosnoj kategoriji U18 na ITF turniru J30 Subotica open. Na svoj 15. rođendan, u nedjelju 23. travnja, Lana je u velikom finalu svladala tri godine stariju protivnicu **Grétu Fenyves** 6:4, 6:4 i bez izgubljenog seta u cijelom turniru (64 sudionice) osvojila svoj, do sada, najveći naslov. Neposredno nakon finalnog duela razgovarali smo s Lanom i Veselinom, po-bjedničkim igračko-trenerskim tandemom.

LANA VIRC

Ovo mi je prvi naslov u konkurenciji do 18 godina i zbi-lja sam presretna, jer sam danas napunila tek petnaest godina. Turnir je bio izuzetno jak, put do finala težak jer sam u drugom kolu igrala protiv prve nositeljice Kineskinje

Wenfei Yu (6:3, 6:0), ali mi je najteži meč bio upravo ovaj finalni. Kada igram doma, uvijek imam osjećaj određene pozitivne treme, obzirom na pune tribine i glasno bodrenje navijača koji očekuju maksimum od mene, ali s druge strane mi to i dodatno pomaže tijekom igre i određenih teških momenata kada se lomi rezultat. Tijekom protekla dva mjeseca sam odigrala jako mnogo susreta na četiri vezana turnira, praktično s vrlo malo vremena za odmor, i mislim kako su mi fokusiranje na svaki susret i visoka razina koncentracije, uz stabilnu igru i pridržavanje stručnih uputa svoga trenera, pomogli u ostvarenju odličnih rezultata. Nakon svih dosadašnjih odigranih turnira sam, trenutačno, prva na tzv. *race* listi za Monte Carlo (utrka 8 najboljih po broju osvojenih bodova u sezoni koja donosi nastup na završnom turniru) i nadam se da ću ostati vi-soko i na koncu sezone ostati u ovom društvu najboljih tenisačica. Tijekom svibnja slijede dva turnira u Mariboru, te turnir super kategorije u Italiji i državno prvenstvo Srbije.

VESELIN RAKOČEVIĆ (trener)

Lanina pobjeda u starosnoj konkurenciji, koja je iznad njezine osnovne, najbolja je potvrda kvalitete koju posje-duje. Jer, nemojmo zaboraviti kako je ona tek ulazna godi-

na u U16 i sljedeće godine ima pravo natjecati se u ovoj starosnoj kategoriji. Finalni susret na ovom ITF turniru za tenisačice do 18 godina starosti je Lanin 32. natjecateljski meč u 31. kalendarskom danu, jer ona je odigrala četiri turnira u nizu na kojima je uspješno nastupala u singlu i igri parova. Istaknuo bih kako ovaj subotički turnir i nije bio u našem startnom planu za ovu sezonu, ali kako se igra u našem gradu i klubu odlučili smo se da zaigra i na njemu. Osvojen naslov, uz pobjede protiv znatno starijih protivnica, najbolja je potvrda i priznanje za naš dugogodišnji zajednički rad. Iskreno govoreći još uvijek nismo niti svjesni koliko je ovo veliki rezultat i tek ćemo s vremenom koje je pred nama uvidjeti značaj ovog ITF naslova u konkurenciji do 18 godina. Jer, Lani je tek pet-nest godina.

D. P.

KOŠARKA

Spartak Office Shoes u ABA 2

Visokom pobjedom protiv *Metalca* (121:66) u posljednjem i odlučujućem susretu Prve košarkaške lige Srbije, momčad *Spartak Office Shoes* iz Subotice osvojila je drugo mjesto u konačnom plasmanu i izborila nastup u natjecanju regionalne ABA 2 lige. Zanimljivo je istaknuti kako je subotički klub u samo dvije natjecateljske sezone preskočio dva ligaška ranga i stigli su do pozicije koja omogućuje, prvi puta u povijesti kluba, natjecanje na međunarodnoj razini. Košarkašima *Spartak Office Shoesa* sada predstoji superligaško natjecanje za naslov prvaka Srbije, gdje će se u polufinalnoj skupini boriti skupa s momčadima: FMP, OKK Beograda i Zlatibor Čajetine.

POGLED S TRIBINA

Srebrni tići

Unatoč visokom porazu u finalnom susretu Lige prvaka mladih (UEFA Youth League) protiv vrlo raspoloženog *AZ Alkmara* (0:5), juniori *Hajduka* su načinili veliki podvig samim plasmanom u najelitnije natjecanje nogometaša mladih od 19 godina. Niti »petica« u mreži odličnog vratara **Buljana** (u prvom poluvremenu imao je pet efektnih obrana kojima je držao momčad u egalu) ne može umanjiti ukupnu ocjenu 5 za sveukupni perfektni natjecateljski CV do finalnog susreta u Ženevi. Jer ovaj finalni susret u natjecanju pod okriljem krovne organizacije europskog nogometa ujedno je i najveći uspjeh hrvatskog klupskog nogometa svih vremena (*Dinamo* je osvojio Kup velesajamskih gradova 1967. godine, ali to natjecanje nije bilo pod ingerencijom UEFA). A na putu do stadiona *Servetta* u Ženevi, i to je promijenjeno zbog *Hajduka* i njegovih mnogobrojnih vjernih navijača (finala su se do sada igrala na malom

stadionu u Nyonu), *bili tići* su bili bolji od sljedećih vršnjaka: *Gabale*, *Apolonije*, *Shaktara*, *Manchester Cityja*, *Borussie Dortmund* i *Milana* (polufinalni susret igran u sklopu Final foura). Ne treba ni razmišljati kolike su astronomski velike razlike u proračunima između juniorske momčadi s Poljuda i primjerice jednog *Manchester Cityja*, *Borussie* ili *Milana*, pa je splitski dišpet ipak bio jači. Pritom ne zaboravimo kako

je većinu susreta (izuzev ovih završnih protiv *Milana* i *AZ Alkmara*) momčad trenera **Marijana Budimira** odigrala bez svojih već ustaljenih zvijezda iz prve postave finaliste kupa i viceprvaka Hrvatske (**Vuškovića**, **Capana**, **Pukšća**). Ako je za utjehu, iako su isplakane brojne mladalačke suze nakon teškog poraza u finalu, *AZ Alkmar*, ovogodišnji prvak UEFA Lige mladih, je na putu do finala pregazio sljedeće velikane: *Shamrock Roversa*, *Crvene zvezde*, *Eintracht Frankfurta*, *Barcelone*, *Real Madrida* i *Sportinga*. Nije sramota izgubiti od boljeg. Glavu gore, *srebrni tići* i svaka vam čast.

Vi ste ponos i budućnost *Hajduka* i hrvatskog nogometa!
D. P.

Umotvorine

- * Zbog sitnica su ljudi veliki.
- * Strpljivost je gledati trn, a vidjeti ružu.
- * Tišino, ti si najbolje od svega što sam čuo.

Vicevi, šale...

- Koliko Vam je dijete?
- Pa sad je napunilo 36 mjeseci. A Vaše?
- Sad napunilo 280 mjeseci, duša mala.

Pitanje svih pitanja:

Ako je žena uvijek u pravu, a muškarac uvijek u krivu, pa kad muškarac kaže ženi da je ona u pravu... Je li onda muškarac u krivu ili u pravu?

Mudrolije

- * Poslije jedne velike odluke, sve postaje jednostavno.
- * Najbolji znak istine je jednostavnost i jasnoća. Laž je uvijek zamršena, nakićena i rječita.
- * Daj drugu šansu. I treću. Četvrtu. Petu. I stotu ako treba. Sebi.

Vremeplov – iz naše arhive

KPZH Šokadija, Sonta, 2003.

Gustiranje

Piše: Ivan Tumbas

Arendaš

Ogrijalo sunce drago, jedva dočekano. Polja naša udešena lipim bojama. Voće zeleno s malim plodovima pokaziva kaka godina nas čeka. Mraz je uradio svoje, smanjio rod upolak. Ripica je procvatala, kuruzi, cincokret povirivaju iz zemlje. Bašča posijana. Žito đika, još malo pa će vlatat, što bi kazli ko iz vode raste. Godinama u ovo vrime prid sv. Marka je blagoslov žita. Skupila se čeljad, svećenik blagoslovi žito i po tim počima ovogodišnja Dužijanica. Posli obreda svako svojim putem. Tako ja krenem na salaš. Kogod više. Obazrem se. Komšija Vranje maše na me štapicom. »Ajde na čašicu rakije da prodivanimo.« Birtašica nika okoprna, pa nas posluži. Nazdravimo nas dvojca. »Vranje, šta si tako skurlo?« »Ta mani kaže«, on meni. Vidim nika ga bola vaća. »E, moj komšo, moram hasnirat tušta likova.« »Smiš ti pit rakije kad tako tušta likova asniraš?« »Ne smim. Al moždar mi ova posljednja.« »Nemoj tako, dobri moj Vranje.« »Vidiš po mojim koracima kako sam sav hantrav.« Vidim čoviku se sve steščalo. »Ajd, komšo, da mi nazdravimo«, suza mu kane nuz lice. Platim birtašici, pa se razidemo.

Koracam salašu, vidim krmača probila tačke, ta se cvili, pa upravo priko naše bašče biži. Dreknem na nju, digne glavu pa biž u komšinsko žito. Uzmen u šake štolu, pa za njom sustignem je pa je odalamim, po stražnjici. Brzo se okrenila pa biž u svinjak. Istavila na oboru daske. Gustiram, danas će dobit brnjice, pa neće ludovat.

Na vrati rondza žena: »Di si ti? Čeka te arendaš.« »Kaki arendaš sad? Ti ne vidiš da je krmača utekla?« »Ta provodim vrime s ovom smlatom«, šapne mi na uvo. Kad ja u malu kuću, arendaš Losko. »Faljen Isus«, otpozdravi on. »Amen, Losko. Kaka je tebe napast meni poslala?« »Eto, došo da Vam kažem da spuštite arendu za onu zemlju u žitnicama jel ja nemam asnu radit.« Načulim uši, šta mi kazo. »Vako: ko je koga molio da ti izdam zemlju u arendu?« »Jeste, ja sam Vas molio.« »Šta sad očeš?« dreknem. Gustiram, sad nema više poticaja, pa mu malo. »Losko«, dreknem, pa lupim šakom o astal, »dedara ti tvojeg koliko si me molio da ti izdam zemlju. Dosad si plačo deset meteri žita, sad ako očeš radit biće četrnajst«. Skoči ko oparen, ni zbogom nije kazo. Kazli su meni čeljad kaki je čovik huncut. Moja žena se privuče meni pa me zagrli: »Čovče, dobro si mu naprišivo«. »Balavo arendaško spadalo. Daj rakije da povučem.« Politikom steko sve, sad bi on meni arendu dirigivo, evo očin. Telefonom zovem čovika da dotira nerista. Tako me uzvuko arendaš da me ne popušta. »Ženo, u nedilju idemo u Žednik na proštenje, a sutradan u Đurđin.« »Pa kazla sam ti da smo zvani na užnu kod rodova.« Sve mi se smrsilo. Sidnem na šamedlu u ambetušu pa gustiram, sad mi jasno zašto je moj dida išo u čuzu kad je na Prvi maj plugovo kuruze i ko ga cinko: arendašov dida komuništa. E sad će oblecat. Kogod duđuće limuzinom. Dono čovik nerista. Samo što sam ga ispratio, arendaš se vratio. »Šta sad očeš?« pa kresnem. »Jel možem radit onda zemlju pošto ste kazli?« »E, više nije zemlja za izdaju«. »Štujem vašu rič, al platiću vam više neg drugi. Ja neću ništa štetovat, odsele će bit vako.« »Misliš da ja nemam novaca pa bi tabuliro zemlju, evo ti šipak.« Okrenem se pa gustiram: ovaj tatoš mi tandrče po živcima, neće više bit arendaš.

Rič po rič

Piše: Željko Šeremešić

Hrvatski

Bome proliće a ko jesen. Toičke na kratke rukave a danaske Ope ložimo. Evo ope sidimo u stražnje sobe. Dočekao ja baka Janju i druge. Donele strina Evča i nikaku pitu nove mode, kaže od mlade koprive. I soka što j' napravila od mlade koprive. Svi probu, ko da i ni loša ova pita od koprive nove mode. Bome i sok pijemo ko pačići. Nestala s tacne dok si reko an-cvaj, a ni sok izgleda neće dugo durat. Vidim baka Janja donela nikaki smotani sjajni skupi papir. Drži ga u krilu ko da će ga kogod ukrast. Divani kako ni zgoreg što j' ope kiša, što j' i zaladilo i ope ložimo jer svake godine sve više fali kiše. Odmata papir i pokaziva, pa će: »Evo, juče snaja bila u škole na nikakom sastanku pa donela kući ovaj papir. E, to Vam je, čeljadi, to, tu sve piše. Triba svako ko upisiva svoje dte u prvi razred da ga upiše da sve uči na hrvatskom jeziku. I to oma kažem, ni sam da ga uči kako se divani već cilu škulu od prvog do osmog da uči sve na hrvatskom. Pa kad mož učit engleski i nemački, triba naša dica da uči i hrvatski pa još sve na hrvatskom. Jest da to komugod možda i ne pasira, al ako na to imamo pravo, što bi se moderno reklo, onda to pravo triba i hasnirat. Ne triba dopuščat da mi Hrvati ne znamo divanit hrvatski. Pa još ako tu mož pored imat i kake hasne što u ovom vrjenu ciguno ni loše a vamo tako piše, što b' rekli, ni za bacit. Ne triba se ni malkice študirat. Za gluve ću ponovit da triba upisat dte da sve od prvog do osmog razreda uči na našem, hrvatskom jeziku«. Baka Tonka, jest da j' uvijek međ poslijdnjima u divanu kreće: »Jeste, Janjo, baš tako. Ta naša se škula kadgod zvala 'Josip Juraj Štrossmayer', kako se sićam. A kako sam ja učila i zapamtila to j' bio veliki Hrvat i tog su svi poštivali, što naši ali i njevi. I di smo se mi onda tu izgubili? Pa mi smo se tako izgubili da smo i ime naše škole izgubili«. Vidim strina Evča se pripravlja kazat. Baš se mislim kaku će sade političku pripovijčku kazat. Namišća pregač i maramu pa će: »Čeljadi, pa jel to sad baš toliko važno? Pa cili svijt prilazi na taj engleski, na svetski jezik, kako se to moderno kaže. Pa nećemo vala praviti novog troška našoj državi? Pa to košta i košta, a baš i ne vidim da ćemo šta god odviše dobit vajde od tog.« Baka Mandi mal očale nisu spale. Strilja priko očala. Ne zna šta će prvo, očale nadesit, maramu jel pregaču popraviti. »E, moja Evča, ti uvijek 'ni u kola ni u sone', tebe ko da su vrane mozak popile. Ta kako ni važno? Ta kaki engleski, kaki svetski jezik? Naše je naše i triba ga se držat! To što možda sade moramo učit a nismo prija mogli, koliko ja znam nismo mi krivi. Eeeee, moja Evča, vidim ja da ti ne znaš šta 'š od dosade. Pa ne misliš vala da ćemo mi morat vamo engleski se divanit? A ni po naški, šokački što svi znu i razumu. A i to j' hrvatski, sam se u škole ne uči. A hrvatski cigurno dica triba da uči. Ako već mi nismo, onda nek oni znadu. Pa šta su drugo neg Hrvati!« Baka Janja gleda u mene pa klimlje glavom i maše rukom da i ja šta god kažem. A ja ću svaj važan: »Ja sam Hrvat, i u prvom razredu mi majka upisala da učim hrvatski. I ništa mi ne fali. Baš mi drago i ne bi naš hrvatski minjo ni za šta na svitu. Llipčeg nema.«

U NEKOLIKO SLIKA

Blagoslov žita

Beočin

Aleksandrovo

Sr. Kamenica

Čerević

Papula

Bijeli, žuti ili šareni, svejedno grah se nekada kuhao barem jednom tjedno. Na više načina, kao posno jelo, sa zaprškom ili bez nje, ili kao papula.

U Somboru je grah ušao i u pjesmu, onu najpoznatiju *U tom Somboru*. A pjesma kaže: »Otkako je taj arterski bunar, od tog doba gra se kuva, a šunka se bolje čuva«. I nije to bez razloga, jer se nekada u Somboru grah kuhao baš u vodi s arterskih bunara. Taj privilegij imali su samo oni koji su živjeli u gradu, dok su ostali grah kuhali s vodom iz svojih bunara. Razlika je bila samo u tome što se u vodi iz arterskih bunara brže skuha. Danas više nema ni arterskih bunara ni nekadašnjeg graha, pa se sada često događa da se grah skuha brže od mrkve.

Na salašima posna papula se pripremala i za Badnje veče, ali se od Božića do poslije Tri kralja grah nije kuhao, jer se vjerovalo da će ukoliko se između ta dva sveca jede grah djeca imati čireve. Osim tog dijela godine, papula je bilo jelo za sva godišnja doba.

Sastojci:

0,5 kilograma bijelog krupnijeg graha
oko 4 litre vode
4 veće mrkve
1 zelen
0,5 kilograma luka
sol ili biljni začina
papar
aleva paprika
1 dl ulja

Priprema:

Grah potopiti u oko dvije litre hladne vode i ostaviti da odstoji tijekom noći. Prije kuhanja procijediti vodu. Grah usuti u dublji lonac, dodati oko četiri litre vode i staviti na vatru. Kada proključa, dodati očišćenu mrkvu i zelen, glavicu luka, sol ili biljni začina i malo papra. Kuhati nekoliko sati, odnosno dok grah ne bude potpuno kuhan.

Kada se procijeni da je kuhanje pri kraju, narezati luk na kriške i pirjati na ulju dok ne primi lijepu braonkastu boju. Tada se dodaje puna jušna žlica aleve paprike i još kratko drži na vatri.

Kuhani grah se procijedi, kako bi se odvojio grah od juhe. Od odvojenog graha gnječilicom za kumpir napravi se pire i u njega doda malo masnoće na kojoj se pržio luk i promiješa. Odgore se stavi ranije pripremljen pirjani luk s alevom paprikom i masnoća u kojoj se pržio luk, s tim što se moraju ostaviti dvije jušne žlice masnoće za juhu.

U juhu se stavi mrkva kuhana s grahom, dvije jušne žlice masnoće na kojoj se pirjao luk i vrati na vatru da proključa i na kraju se ukuha domaće tijesto.

Juha i papula se mogu jesti same ili uz neko meso. Papula koja ostane jela se narednog dana, hladna, namazana na kruh.

KuHaR tradicionalnih jela pripremamo uz potporu Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

Pretplatite se!

Uz popust od 20%

TUZEMSTVO

☐ 6 mjeseci = 1300 dinara

☐ 1 godina = 2600 dinara

*** INOZEMSTVO**

☐ 6 mjeseci = 75 eura

☐ 1 godina = 150 eura

Dostavite nam kopiju uplatnice i popunite adresu na koju želite da Vam stiže »Hrvatska riječ« svakog tjedna.

HRVATSKARIJEČ

Ime i prezime: _____

Ulica i broj: _____

Mjesto i zemlja: _____

Telefon i e-mail: _____

Hrvatska riječ u PDF-u

Pretplata na internetsko izdanje tjednika

* Tuzemstvo: 1000 dinara godišnje

* Inozemstvo: 10 eura godišnje

Nalog otvorite na: www.hrvatskarijec.rs/pretplata

SWIFT: OTPVRS22

VOJVOĐANSKA BANKA

AD MS FIL. SUBOTICA

IBAN: RS35325960160000218862

NIU Hrvatska riječ,

Trg cara Jovana Nenada 15/II, 24000 Subotica.

Ovu narudžbenicu i uplatnicu pošaljite na adresu uredništva:

NIU »Hrvatska riječ«,

Trg cara Jovana Nenada 15/II,
24000 Subotica

Uplatu izvršiti na broj žiro računa
325950060001449230

*Zbog povećanja troškova dostave novina primorani smo povišiti cijenu pretplate.
Hvala na razumijevanju.

RADIO MARIJA

NOVI SAD	90,0 MHz
SUBOTICA	90,7 MHz
SOMBOR	95,7 MHz
VRDNIK	88,4 MHz
NIŠ	102,7 MHz
LESKOVAC	107,4 MHz

ILI-ILI

Priključenje **BESPLATNO**

- + Birate između:
 - 6 meseci po 1 dinar ili
 - 12 meseci sa 50% popusta

Astra
Telekom

011 44 22 009

Složite
kockice
u odgoju
VAŠE
DJECE

ŠKOLSKA
2023./24.

IZBORNI
PREDMET
HRVATSKI JEZIK S
ELEMENTIMA NACIONALNE
KULTURE

svaka škola je u obvezi ponuditi
anketni list na kojem možete izabrati
Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture.
Ako se prijavi dovoljan brojučenika, škola će organizirati nastavu.

Škole koje su do sada iskoristile tu mogućnost:

OŠ „Ivan Goran
Kovačić“
SONTA

OŠ „Moša Pijade“
BEREG

OŠ „Aleksa Šantić“
VAJSKA

OŠ „Ivo Lola Ribar“
PLAVNA

OŠ „Bratstvo i
jedinstvo“
BEZDAN

OŠ „Srijemski Front“
SOT

OŠ „Boško
Pakovljević – Pinki“
**SRIJEMSKA
MITROVICA**

OŠ „Jovan Popović“
**SRIJEMSKA
MITROVICA**

OŠ „Jovan
Jovanović Zmaj“
**SRIJEMSKA
MITROVICA**

OŠ „Sveti Sava“
**SRIJEMSKA
MITROVICA**

OŠ „22. oktobar“
MONOŠTOR

Hrvatski dom
SOMBOR

OŠ „Pionir“
ŽEDNIK

Više informacija potražite na broj 0646590832.